

ҲАҚИҚИЙ ТАВБА

Беайб Парвардигор. Одам эса гоҳо ожизлик билан, гоҳо шайтон васвасаси билан гуноҳ содир этади. Шунинг учун тавба қилмоқ керак.

Тавба қайтишдир. Яъни, ёмон йўлдан, гуноҳу маъсиятдан қайтиб, тўғри йўлга юришдир. Тавба гуноҳларга сидқидилдан афсус-надомат чекиш ва иккинчи марта уни такрорламаслик учун қилинган азмдир. Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ
وَأَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ

«Ва албатта мен тавба қилган ҳамда имон келтириб, яхши амаллар қилган, сўнг тўғри йўлга юрган кишиларни мағфират қилувчидурман» (Тоҳа, 82, мазмуни).

Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қаерда бўлсанг-да, Аллоҳдан кўрк, ногоҳ содир этган гуноҳинг орқасидан эзгу ишни қил, гуноҳингни кетказди», деб марҳамат қилганлар.

Шариатимизда беш ишга шошилмоқ кераклиги кўрсатилган. Улар: майитни дафн этиш, қизларни узатиш, қарзни тўлаш, тавба қилиш ва мусофирга таом беришдир.

Афсуски, соч-соқоллари оқариб, ёшлари бир жойга бориб қолган бўлса-да, ибодатни, гуноҳлардан тавба-тазарру қилишни ўйламайдиганлар бор орамизда. Улар оғиз билан «Тавба қилдим» дейиш ҳақиқий тавба эмаслигини билишлари керак. Ҳақиқий тавба қилиш гуноҳларига афсус-надомат, пушаймон қилиб, келгусида уларни такрорламаслик; фарз амалларни вақтида адо этиш ва қазоларини ўташ; зулм ва ноҳақлик билан тортиб олган нарсаларини эгасига қайтариш ёки рози қилиш; аразлашиб қолган кишиси билан ярашиш; яхши ишларни қилиш нияти билан ёмон ишлардан қайтиш, ҳалол ризқ топишдир.

Аллоҳдан мағфират сўраб тавба қилганларни, Аллоҳ таоло ҳар қандай қийинчиликдан чиқаради ва уларга ўйламаган

ва гумон қилмаган ерларидан ризқ беради.

Аллоҳ таоло барчамизнинг Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатларига амал қилиб, гуноҳлардан покланган ҳолатда яшаб ўтишимизни насиб қилсин.

Абдулфаттоҳ ТҶУХТАБОЙ ўғли,
Бешариқ туманидаги
«Фирдавс» масжиди имом-хатиби

МУНДАРИЖА

Амри маъруф
Абдулфаттоҳ ТҶУХТАБОЙ ўғли
Ҳақиқий тавба1

Насиҳат
Тақво камайса, қалб ўлар8

Наҳйи мункар
Бобомурод ЭРАЛИ
Ҳасад қалб оғуси10

Мактублар
Бадихон БАРАТОВ
Бувимнинг армони11
Аҳмадбек АЛИМБЕК
Аллоҳ суйган банди11

Ҳадис истилоҳлари
Нажмиддин МИРМАҲМУДОВ
Шариатда суннатнинг мавқеи14

Маърифат
Исмоил ҲАКИМ
Даврон АБДУЛЛОҲ
Ўлим йўқлик эмас16

Шеърят
Дилором МУРОДОВА
Осмонларнинг бағри гул бўлди18

Сўранг, жавоб берамиз21

Убудийят
Ташаккурни унутдингиз21

Оила одоби
Муҳаммад АҲМАД КАНЪОН
Эр-хотинлик асослари22

Мерос
Маҳмудхўжа НУРИТДИНОВ
Шайхлар ҳақида китоб24

Ибротли ривоятлар
Нимага ҳавас қиламиз?27

Ўқувчи фикрлайди
Тоҳирахон БУРҲОНИДДИНОВА
Гўзаллик меҳр-оқибатда30
Муҳайё ШАРИФЖОН қизи
Биз киммиз ўзи30
Маҳмуд МАҲКАМ
Ҳаё рамзи31

Дам олиш саҳифаси
Турсунали ҒАНИЕВ
Бошқотирма32

Муқованинг 1, 2, 4-бетларида: Наманган вилояти Косонсой шаҳар жомеъ масжиди кўринишлари.

Журналимиз саҳифаларида оят ва ҳадислар берилаётгани учун уни ножоиз жойларга ташламаслигингизни сўраймиз

Муносабат

4

ҲИДОЯТ ЙЎЛИДАН АДАШМАНГ

Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, даъватлари бешта-бешта одам йиғиш, уларга турли номлар бериш ёки варақа тарқатиш билан бўлмаган. Тарихга назар солсак, варақа тарқатиш асосан Ғарб мамлакатлари сиёсий муҳолифотлари томонидан ташкил этилганини кўрамиз.

Фикҳ бурчаги
Акмал АВАЗ

9

ҚИЗИҚАРЛИ ҚОИДАЛАР

Нарсага муддатидан олдин эришиш йўлини тутган киши ундан маҳрум этилади.

Хабарлар

12

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Голландия мусулмонлари

Яқинда Голландияда ўтказилган сўровлар мамлакат пойтахти Амстердам шаҳри аҳолиси орасида мусулмонлар бошқа динлар вакилларида анча кўп эканини кўрсатди.

Мулоҳаза
Баҳодир НУРМУҲАММАД

19

НЕГА ЗИЁРАТГА БОРАМИЗ?

Ниятимиз яхшилик. Ниятимиз, улур алломаларни санамлашгирмай, оддий гишдан, тошдан бўлган қабрларни ғайритабиий, ғаройиб бир ҳолда қабул этишдан эҳтиёт бўлишни таъкидламоқдир.

Дарсхона
Муҳаммад СИДДИҚ

20

Саҳв саждаси

Тўрт ракатли намознинг охири қаъдасида ўтирмай, туриб кетган киши, бешинчи ракатга сажда қилмаган бўлса, қайтиб ўтиради ва саждаи саҳв қилади.

Ибратли ривоятлар

26

ХОСИЯТЛИ ТУШ ТАЪБИРИ

Ноилож қолган вазир дафн учун керакли нарсаларни ҳозирлашга мажбур бўлди. Ҳамма нарса тайёр бўлгач, майитни юва бошладилар.

Ақида
Бадриддин АЙНИЙ

28

КОМИЛ ИМОН

Имоннинг камоли ва тамомияти амал иладир. Бас, шул таърифга асос Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, қавллариким, имон шўъбалари етмиш еттита демишлар. Бу етмиш еттита шўъбалар уч қисмга бўлинади.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир хайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК
Сирожиддин АҲМАД
Абдуқаюм ҲИКМАТ
Нуриимон АБУЛҲАСАН
Абдуҷалил ХУҲАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани

Абдулбоқи ИМОМХОН ўғли тайёрлади.
Бадий муҳаррир
Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли
Тартибловчи
Қудратуллоҳ ЖУМА ўғли
Мусаҳҳиҳа
Райҳона ХОЛБЕК қизи

Тарғибот-ташвиқот марказлари:
Фарғона вилояти — 8. 3732. 24-25-28
Директори Салоҳиддин Нуриддин
Андижон вилояти — 8. 3742. 24-34-04
Директори Ўқтам ҳожи Умурзоқ
Қашқадарё вилояти — 8. 37522. 4-64-06
Директори Бозоров Рустам

Манзилимиз: 700069, Тошкент шаҳри,
Зарқайнар 18-берккўча, 47а-уй, Тел: 40-17-97.
Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот
қўмитасида рўйхатга олинган.
Гувоҳнома рақами 00079.
Босишга 2002 йил 9 октябрда руҳсат берилди.
Босмаҳонага 2002 йил 11 октябрда топширилди.
Қоғоз бичими 84x108^{1/16}. Адади 7929 нусха.
183-сон буюртма. «KOH1 NUR» МЧЖда босилди.
Манзили: Тошкент, Муқимий к., 178-уй.
Интернет почтаимиз: hidoyat@ars-inform.uz

Баҳоси келишилган нарҳда.
Макет асл нусхаси Pentium-III
компутерида саҳифаланди.

Қўлёзмалар қайтарилмайди, тақриз қилинмайди.
Мақолалар хат орқали юборилганда исми шарифлар тўлиқ
ёзилиши, манзил тўғри кўрсатилиши шарт.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Уламолар кенгаши

ҲИДОЯТ ЙЎЛИДАН АДАШМАНГ

(Давоми. Боиланиши ўтган сонда)

Ғайриинсоний ғоялар

«Ҳизбут таҳрир»нинг инсоният виждони қабул қилмайдиган, ниҳоятда разил ва бевафолик, мурувватсизлик, ака-ука, кўни-кўшни ва жигарларга меҳрибонликдан ниҳоятда узоқ фикрати ўз ватанидан ва миллатидан тонишга олиб келади. «Ҳизбут таҳрир тушунчалари» рисоласининг 10-саҳифасида ватанпарварлик ва миллатсеварлик каби фазилатларни капитализм, сотсиализм, коммунизм, мосунизм ва тоифачиликлар қаторига кўшиб, ҳаром деб саналган.

Бу тоифанинг китобларини эътибор билан ўқисак, жуда кўп хатоларни топамиз, ҳатто ўзларининг зарарларига ҳужжат бўладиган сўзларни ҳам ёзиб кўйишган. Мазкур саҳифада тоифачилик ҳаром деб баён қилинган, аммо ўша ҳаром бўлган тоифачиликни ўзлари пайдо қилдилар.

Миллат ва Ватанга муносабат

Энди «миллатпарварлик» ва «ватанпарварлик»ка келсак. Луғатда миллатпарварлик деб диндорликни айтилади. Ҳақ таоло Бақара сурасида (13-оят мазмуни) шундай марҳамат қилади:

Яъни, «**Айтинг, балки Иброҳим миллатларида** (яъни, динларида) **бўлурмизки, муваҳҳид эрдилар** (Аллоҳни якка ва ягона билур эдилар)».

Агар миллатпарварлик ҳаром деган киши шу маънони (диндорлик) ирода қилган бўлса, ошқора кофир бўлади.

«Миллат»нинг бошқа бир маъноси бир тилда сўзлашадиган бир халқдир. Ўзбек, тожик, араб, ҳинд ва форсга ўхшаш. Инсон ўз миллатини севиши, унга хизмат қилиши, ўз миллатининг

фидойиси бўлиши керак. Бундан, албатта, бошқа миллатларга ҳурматсизлик ва уларни камситиш маъноси келиб чиқмайди. Балки Ватанини севган ҳар бир миллатпарвар инсон ўз миллатининг обрўи учун бошқа миллатларга муруватли бўлиши лозим. Пайгамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, айтадилар: «Бир-бирларингизга ҳадялар беринглар, чунки ҳадя қалбдаги гина ва ғазабни кетказди» («Сунан»и Термизий). Шу сабабдан икки миллат подшоҳларининг бир-бирига қилган ҳадя ва совға-саломлари туфайли икки миллат ва мамлакат ўртасида дўстлик ришталари боғланади. Миллатпарварлик ва ватанпарварлик меҳр-шафқат, оқибат ва ҳақиқий одамгарчиликдан келиб чиқадиган туйғулardир. Бунга эса, покиза динимиз таъ-

кидли равишда тарғиб қилади. Бунинг далилига жуда кўп оят ва ҳадислар ҳамда фақиҳларнинг ҳукмларини келтириш мумкин. Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

Яъни, «**Ва ибодат қилинган Аллоҳ таолога ва шерик қилманганлар анга ҳеч бир нарсани ва яхшилик қилинган ота оналарингизга ва қариндошларингизга ва етимларга ва муҳтожларга ва яқин кўшнига ва бегона кўшнига ва ҳамнишинга ва мусофирга ва тасарруфларингизда бўлган гуломларингизга**. Албатта, Аллоҳ таоло яхши кўрмас такаббур қилувчи ва мақтангувчини» (Нисо, 36, мазмуни; Олтинхонтўра, алайҳир-роҳма, таржималари).

Бошқа бир ояти каримада шундай марҳамат қилинади:

Яъни, «**Сиздан (эй Пайгамбар) савол қилурларки, нима харж (инфоқ) қилсунлар. Денгки, қайси молки (Аллоҳ таоло учун) харж қилурсизлар, ул нарса ота-она ва қариндошлар ва етимлар ва муҳтожлар ва мусофирлар ҳақлари эрур. Яхши амалки қилурсиз, Аллоҳ таоло ани яхши билур**» (Бақара, 215, мазмуни; Олтинхонтўра, алайҳир-роҳма, таржималари).

Пайгамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, бир ҳадиси шарифда: «Бизнинг бозорларимизга сероблик келтирувчилар Аллоҳ йўлида жиҳод қилган одам кабидир. Бозорларимизга танглик келтирувчилар Аллоҳнинг китобини бузувчи кабидир», деб марҳамат қилганлар. Ушбу ҳадиси шариф ҳар бир мусулмонни ўз юртига ватанпарвар бўлишга тарғиб қилади. Аждодларимиздан бўлмиш Имом Бурҳониддин Али ибн Абу Бакр ал-Марғиноний, раҳматуллоҳи алайҳ, «Ҳидоя»и шариф китобларида шундай марҳамат қиладилар:

«Закотни ўз шаҳридан бошқа шаҳарга олиб

бориб бериш макруҳдир. Ҳазрати Муъоз, рози-йаллоҳу анҳу, Пайғамбаримиздан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ривоят қиладилар: «Закотни бир юртнинг бойларидан олиб, камбағалларига беринг. Бу ишда қўшничилик ҳақининг риояси бордир».

Келтирилган оят ва ҳадислар, улуғларимизнинг сўзлари қўни-қўшни, қавм-қариндошларга нисбатан меҳр-шафқатли бўлишга ундайди. Бундан эса ҳар бир киши ўзи яшаб турган эл-юрти ва миллатига садоқатли, ватанпарвар, миллатсевар инсон бўлиши керак, деган хулоса келиб чиқади.

Уларнинг даъватлари

«Ҳизбут таҳрир тушунчалари» китобининг 26-саҳифасида: «Даъватни олиб боришдаги фаолиятнинг тариқати шаръий ҳукмлар бўлиб, улар Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, даъватни олиб боришдаги фаолият тариқатидан олингандир», дейилади.

Ўйлаб кўрайлик, Расулulloҳнинг даъватлари ширкка кўмилиб кетган гумроҳ халқни Аллоҳни танишга, фақат Унгагина ибодат қилишга чақириб бўлган. Уларнинг даъвати-чи? Минг йиллардан буён мусулмон бўлиб яшаб келган, ҳозирда ҳам Ислому амалларини бажариб келаётган халқни мушриклар қаторига қўшиб, «Алҳамдулиллаҳ, мусулмонман», деб турган раҳбарларини кофирга чиқариб, халқни исён қилишга чақирибдан ўзга нарса эмас. Шариатда бундай тоифалар «боғийлар» деб аталиб, уларга қаттиқ жазолар тайин қилинган. Иншааллоҳ, китоб охирида улар ҳақида ҳам баён қиламиз.

Даъват тариқимиз Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, йўсинларидадир, деб даъво қилаётганларнинг ҳолига қарасак, ишлари суннатга асло яқин эмаслигини кўрамиз. Чунки Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, даъватлари бешта-бешта одам йиғиш, уларга ва уларнинг раисларига турли номлар бериш ёки варақа тарқатиш билан бўлмаган. Тарихга назар солсак, варақа тарқатиш асосан Ғарб мамлакатларининг сиёсий муҳолифотлари томонидан ташкил этилган бўлиб, шу йўл билан халқни ўзларига оғдириб, улардан ҳокимиятга эришиш йўлида фойдаланганлар. Буларнинг ҳам асосий мақсадлари халқни кўзғатиш йўли билан ҳокимиятни олишдан ўзга нарса эмас. Расулulloҳдан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ўрناق оламиз деб лоф ураётган бу тоифа Исломининг ашаддий душманларидан ўрناق олмоқда.

Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, даъват тариқлари Ҳақ таолонинг амрига мувофиқ ҳикмат ва чиройли панд-насиҳатлар билан бўлган. Масалан, Наҳл сурасининг 125-

оятда бундай амр келади: «**Парвардигорингиз йўлига ҳикмат ва чиройли панду насиҳатлар ила чақиринг. Инсонларнинг қайси бирлари сиз билан жидол (мунозара) қилса, энг чиройли йўл ила мужодала қилинг**». Яъни, ақлий далиллар ила ҳужжатлашинг.

Ушбу ояти кариманинг тафсири изоҳида Олтинхонтўра, раҳматуллоҳи алайҳ, шундай дейдилар: «Ҳазрати Борий таоло бу тўрт ояти шарифа ила жаноби Сарвари Анбиёга, алайҳиссалом, таълим берурки, одамларни Ислому йўлига қайси тариқада чақирмак лозим. Анинг учун уч тариқа кўрсатур: 1. Ҳикмат, яъни, Қуръони карим. 2. Яхши насиҳат. 3. Маъқул тариқада мубоҳаса қилиш. Мундин маълум бўладики, халқни динга чақирувчилар учун дилозор, жигархирош сўзлар ноमुносибдир. Доъийнинг вазифаси таблиғдур, ким қабул қилур ва ким қабул қилмас, бунинг фикри даркор эмас». Яъни, насиҳатингдан кейин одамларнинг ҳолини Аллоҳга ҳавола қилиб қўявер.

Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, даъватни нақадар чиройли насиҳатлар билан олиб боришларини Абу Ҳурайрадан, розийаллоҳу анҳу, ривоят қилинган ушбу ҳадиси шарифдан билиб олсак бўлади. Ул зот айтган эканлар:

«Бир куни Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, саҳобалар билан бирга масжидда ўтирган эдилар. Бир аъробий (саҳройи кимса) келиб, масжидда бавл қила бошлади. Шунда одамлар уни сўкмоқчи бўлдилар. Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Тек қўйинглар ва унинг бавлини бир челақ сув билан ювиб юборинглар, чунки сизлар одамларга энгиллик қилиш учун юборилдингиз, қийинлик қилиш учун юборилмадингиз», дедилар. Сўнгра аъробийни чақириб: «Бу масжидлар бу каби ишлар қилинадиган жой эмас, балки Аллоҳни зикр қилиш, намоз ўқиш ва Қуръон тиловат қилиш учундир», дедилар («Саҳиҳ»и Бухорий).

Бу диёр қандай диёр?

Мазкур китобнинг 27-саҳифасида: «Бугунги кунда мусулмонлар куфр диёрида яшамокдалар, чунки улар Аллоҳ нозил қилган ваҳийдан ўзга ҳукм билан ҳукм қилмоқдалар, шунинг учун уларнинг диёрлари Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, пайғамбар қилиб юборилган вақтдаги Маккага ўхшайди. Шунинг учун даъватни ёйишда Маккадаги давр бизга намуна ўрни бўлмоғи лозим», дейилган.

Улар бугунги кундаги мусулмонлар яшаб турган диёрларни куфр диёри дейишади ва бунга Қуръони каримнинг:

«**Кимки Аллоҳ таоло нозил қилган ҳукмга мувофиқ ҳукм қилмабдур, ана ўшалар кофирлардур**» (Моид, 44, мазмуни), ояти каримасининг зоҳирий маъносини далил қиладилар. Му-

фассирлар бу оятдаги «куфр»дан мурод диндан чиқарадиган куфр эмас, балки Аллоҳ берган неъматга ношукрлик қилиш маъносидаги куфрдир деб таъвил қилишади. Бинобарин, ҳозирги кунда мусулмонлар яшаб турган диёрларни Ислоом аҳкомлари юритилмаслиги боис куфр диёри деб айтиб ҳамда бу диёрларни Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, маъбус бўлган вақтдаги Маккага қиёс қилиш ногўри.

Динга киритган қўшимчалари

«Ҳизбут таҳрир тушунчалари» рисоласининг 28-саҳифасида шундай деб ёзилган: «Ҳизб ўзининг фаолият тариқатини уч босқичда белгилайди: Биринчи босқич: ҳизбий уюшма пайдо қилишда ҳизбнинг фикрати ва тариқатига имон келтирган шахсларни вужудга келтириш учун тарбиялаш босқичи».

Бир куни ваҳобийлик оқимининг асосчиси Муҳаммад ибн Абдулваҳҳобдан укаси Сулаймон ибн Абдулваҳҳоб: «Ислоом аркони нечадур?» деб сўрайди. Муҳаммад ибн Абдулваҳҳоб «бештадир» деб жавоб қайтаради. Шунда Сулаймон ибн Абдулваҳҳоб акасига қараб: «Сен Ислоом рукнларини олтига қилибсан-ку, чунки сенга эргашмаганларни куфрга нисбат бериб, сенинг йўлингга эргашмоқни ҳам Ислоом рукнларидан бир рукн қилдинг», дея уни мулзам қилган экан. Худди шунингдек, «Ҳизбут таҳрир» фирқаси ҳам имон арконига яна бир рукн қўшди, яъни, ҳизбнинг фикрати ва йўлига имон келтириш. «Ҳизбут таҳрир»нинг бундай ишлари, яъни, динда йўқ нарсани пайдо қилишлари Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ушбу ҳадислари билан мардуддир:

«Кимки ушбу динимизда бўлмаган нарсани пайдо қилса, ул нарса мурдуддир» («Саҳиҳ»и Муслим).

Мазкур китобнинг 38-саҳифасида: «Агар тасдиқ далилсиз бўлса, имон бўла олмайди», дейилган. Бу дегани муқаллиднинг (имонига далил келтира олмайдиган кишининг) имони имон эмас, демакдир. Мана шу гаплари билан ҳам «Ҳизбут таҳрир» жамоаси аҳли бидъат бўлиб, аҳли сунна вал жамоадан ажралди, чунки пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, имонига далил келтиришдан ожиз бўлган арабларнинг шаҳодат калимасини айтишлари билан кифояланар эдилар ва улардан далил талаб қилмас эдилар. Шунинг ўзи муқаллиднинг имони имон эканига равшан далолат қилади. Аҳли сунна уламоларидан Сирожиддин Алий ибн Усмон ал-Ўший, раҳматуллоҳи алайҳ, «Бадъул амолий» номли китобларида муқаллиднинг имони имон эканини ушбу мазмунда ифодалаганлар:

«Муқаллиднинг имони найзанинг тиғи каби

ялтироқ, ўткир ва равшан далиллар билан мўътабардир».

Хукмга янгилик киритишлари

«Ҳизбут таҳрир тушунчалари» китобининг 44-саҳифасида: «Аллоҳ таоло: «Ердаги ҳалол-пок нарсалардан энглар», деди. Бунинг маъноси, ҳамма нарса ҳалол, бирор нарсани ейиш учун далилга муҳтож бўлинмайди», дейилган.

Ушбу ояти каримани улар, ер юзидаги ҳамма нарса ҳалол, деб ҳукм қиладилар, шу жумладан, сигаретни ҳам мубоҳ деб биладилар. Ҳолбуки, салафларимизнинг пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафодан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, нақл қилинган тафсирларига назар солсак, ояти кариманинг маъноси бошқача эканини кўраимиз.

Масалан, ҳижратнинг 774 йили вафот этган Ҳофиз Абул Фидо Исмоил ибн Касир ушбу ояти каримани бундай тафсир қилганлар: «Аллоҳ таоло ўзидан бошқа илоҳ йўқлигини ва у Зот бутун мавжудотни яратишда мустақил эканини билдирганидан сўнг ҳамма махлуқотга ризқ берувчи ёлғиз Ўзи эканини таъкидлаб, инсонлар учун ер юзидаги нарсалардан Аллоҳ таоло ҳалол қилган, покиза, баданларга ва ақлларга зарар келтирмайдиган ҳолдагиларини ейишни мубоҳ қилганини ва уларни шайтон йўлига эргашишдан қайтарганини баён қилди».

Демак, салафларимиз тафсирларига биноан, Ер юзидаги барча нарса, ҳизбчилар айтаётганларидек, мутлақо мубоҳ эмас, балки Аллоҳ тарафидан ҳалол деб белгиланганлари, инсонларнинг ақлларига ва саломатликларига зарар етказмайдиганлари ҳалолдир. Сигаретнинг инсон саломатлигига зарар эканини бугунги кунда тиббиёт равшан баён қилиб турибди, ҳатто сигарет ишлаб чиқарувчи корхоналарнинг ўзлари бундан олиб, маҳсулотларига ёзиб қўймоқдалар. Ушбу ояти карима сигаретнинг мубоҳ эмаслигига ишора қилади, лекин бундан билиш учун салафларнинг тафсирларига мурожаат этиш лозим. Чунки Куръонни илмсиз ҳолда ўз фикрича тафсир қилган киши албатта хато қилади.

Яна сигаретнинг мубоҳ эмаслигига уламоларимиз Имоми Аҳмаднинг, раҳматуллоҳи алайҳ, Умму Саламадан, розийаллоҳу анҳо, ривоят қилган: «Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳар қандай маст қилувчи ва аъзоларни заифлаштириб, бўғинларни бўшаштирувчи нарсдан қайтардилар» («Раддул Мухтор»), деган ҳадиси шарифни далил қиладилар.

Мазкур ояти кариманинг давомида Ҳақ таоло шайтон йўлига эргашиш ва билмаган нарсасини Аллоҳга нисбат беришдан қайтариб, шундай марҳамат қилади: «Эй инсонлар, Ер юзида бор ҳалол ва покиза ризқлардан энглар ва шайтон излари-

дан юрманглар, ул сизларга равшан душмандир. Ул ҳақиқатда сизларни ёмон ишга ва беҳаёликга ва билмаган нарсаларингизни Аллоҳ таолога нисбат беришларингизга буюрур» (Олтинхонтўра, алайҳир-роҳма, таржималари). Ушбу ояти каримани ибн Касир, раҳматуллоҳи алайҳ: «Албатта, сизларнинг душманларингиз бўлган шайтон сизларни ёмон феълларга ва ундан ёмонроқ бўлган зино ва шунга ўхшаш фаҳш ишларга ва буларнинг барчасидан ҳам ёмонроқ бўлган гуноҳга, яъни, билмаган нарсаларингизни Аллоҳга нисбат беришларингизга буюради», деб тафсир қилганлар. Яна бир муфассир Шайх Муҳаммад Али ас-Собуний ушбу оятни: «Шайтон сизларни Аллоҳ ҳалол қилган нарсаларни ҳаром дейишга ва ҳаром қилган нарсаларни ҳалол дейишга буюради», деб тафсир қилганлар. Бу фирқа ҳам Аллоҳ ҳаром қилган нарсаларни — сигарет чекиш, аёлларнинг яланғоч суратларига қараш, бегона аёллар билан қўл бериб кўришиш, мусулмонларни кофирга чиқариш, беғуноҳ одамларнинг қонини тўкиш, туҳмат ва бўҳтон каби ишларни мубоҳ дейиш билан билмаган нарсаларини Аллоҳга нисбат бермоқдалар. Шу каби ишларни тортинмай қилаётган кимсалардан халқимиз нима яхшилик кўриши мумкин? Тафсирда айтилганидек, бу тоифа аъзолари ўз ақлларига суянганча иш тутиб, шайтон йўлига эргашмоқдалар.

Ижтиҳодни кимлар қилади?

Юсуф ас-Саботин ўша китобида яна шундай дейди: «Ижтиҳод қилиш шартларини тўла эгаллаган ҳар бир киши ҳаёт муаммоларини ҳал қилишда шаръий ҳукмлар ишлаб чиқиш учун ижтиҳод қилиш ҳуқуқига эга».

Шуни билмоқ керакки, ижтиҳод Қуръони карим ва ҳадиси шарифдан ҳукм олишдир. Унинг шартлари усул ва фикр китобларида зикр қилинган. Агар ҳар бирини айтиб, тушунтирсак, маломатга сабаб бўлади. Шунинг учун энг муҳим шартларидан бирини айтамыз.

Қуръони каримдан ижтиҳод қилишнинг шартини нузул сабабларини билишдир. Яъни, Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, замонларида бир воқеа бўлган, шунга биноан Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло оят нозил қилган. Ижтиҳод қилувчи, ҳар бир оятнинг нима учун, ким ҳақида ва қаерда нозил бўлганини тўла айтиб бера олиши шарт. Ҳадиси шарифдан ижтиҳод қилиш шартларидан бири эса, «мавриди ҳадис», яъни, ҳадиснинг айтилиш сабаби ва ўрнини бир-бирига аралаштирмаган ҳолда билишдир.

Бу масъулиятли ишнинг биргина шартини шунча мушкул экан, бунга ким лойиқ, ким нолойиқ эканини ўйлаб кўрайлик. Дарҳақиқат, саҳобаи киромлар ўша воқеаларни кўрган эдилар ва билар

эдилар. Улардан сўнг тобеинлар саҳобалардан эшитиб билдилар. Демак, шу зотлар оятнинг нозил бўлиш сабабларини ва ҳадиснинг мавриди ва маъноларини яхшироқ билар эдилар. Мана шу зотларнинг фикр ва ижтиҳодлари ҳамма фикр ва ижтиҳоддан олдинга қўйилган, чунки Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, айтганлар: «Умматимнинг энг яхшиси менинг замонамдагилардир, сўнгра улардан кейин келадиганлари ва сўнгра кейингиларидир. Бу уч замондан сўнг шундай қавм келадик, бир нарсани кўрмасдан гувоҳлик берадилар ва хиёнат қиладилар, ҳеч омонатли эмасдилар» («Саҳиҳи Бухорий»).

Шунинг учун уламолар бир мазҳабга тақлид қилиб ўтишни зарурий деб ҳукм қилдилар. Ўша зотлар нима деган бўлсалар, шу нарсаларни китобларга ёзиб бизга етказдилар. Ҳаммалари келишиб: «Ана шу уч замон аҳлининг (яъни, саҳобаи киром, тобеинлар ва табаа тобеинларнинг) ижтиҳодлари эргашилга лойиқроқ бўлган энг буюк ижтиҳоддир, чунки у зотларда ижтиҳоднинг барча шартлари мавжуддир», деб қарор қилганлар. Юсуф ас-Саботин эса, китобининг аввалидан охиригача кофирлар хусусида нозил бўлган оятларни мусулмонлар, хусусан, аҳли сунна вал жамоа устига юритиб, мусулмонлар ҳақларида нозил бўлган оятларни эса, ҳизб фирқасига буриб, ўзини мужтаҳидлардан деб ҳисоблайди. Чунки китобининг аввалида айтган мана бу сўзлари ўша даъвосига яққол далил: «Биз бу баҳсимизда Аллоҳ таолонинг китобига суяниб улуғ қуръоний оятлардан бу масъулиятларни мусулмонлар устига юкланганига далолат қилувчи ҳукмларни чиқарамиз». Юзлаб китоблар ёзган олимлар, хусусан, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоийдек зотлар мужтаҳидлик даъвосини қилмасдан, бизлар Қуръон ва ҳадисдан ҳукм чиқаришга ожизмиз, деб турсалар, Қуръони каримни тўғри таржима қила олмайдиган бу одам ўзини мужтаҳид ҳисоблаши ўта сафоҳатдан эмасми? Балки унинг шунча адашиб халқни шу бузуқ йўлга чақираётганига ҳам мана шу гурури сабаб бўлгандир?

(Давоми келгуси сонда)

ТАҚВО КАМАЙСА, ҚАЛЬ ЎЛАР

Кўп кулмоқ

Умар ибн Хаттоб, розийаллоҳу анҳу: «Кимнинг кулгиси кўп бўлса, ҳайбати кам бўлур. Ким кўп ҳазиллашса, енгилтабиат деб саналур. Ким бирор нарсани кўп гапирса, ўша ила ном чиқарур. Кимнинг сўзи кўп бўлса, хатоси ҳам кўп бўлур. Кимнинг хатоси кўп бўлса, ҳаёси камаюр. Кимнинг ҳаёси камайса, тақвоси камаюр. Кимнинг тақвоси камайса, қалби ўлур», дедилар.

Дунёни афзал кўрса

Ибн Қаййум, раҳматуллоҳи алайҳ, «Фавоид» номли асарларида шундай деганлар: «Қайси бир аҳли илм дунёни афзал кўриб, уни севса, албатта, у чиқарган фатвосида, қилган ҳукмида, берган хабарида, ўзининг мажбуриятида Аллоҳга нисбатан ноҳақ гапиради. Чунки Аллоҳнинг кўп ҳукмлари кишиларнинг, хусусан, амалдорларнинг ва нафслари хоҳишига тобеъ бўлганларнинг мақсадларига хилоф келади. Зеро, уларнинг ўйлаганлари ҳақиқатга тўғри келмайди, балки уни рад қилсаларгина, мақсадга эришадилар».

Икки хислат

Ҳақим шундай насихат қилади:

«Кимда икки хислат бўлса, уни Аллоҳ севади. Булар: тақво ва яхши хулқ.

Кимда икки хислат бўлса, уни одамлар севади. Бу: саҳийлик ва яхшиликни аямаслик.

Кимда икки хислат бўлса, уни қўшнилари севади: очиқ юзлилик ва яхши муомала.

Кимда икки хислат бўлса, уни биродарлари севади: биродарларининг яхшиликларини эслаш ва ёмонликларини эсдан чиқариш.

Кимда икки хислат бўлса, уни шогирдлар севади: шогирд-

ларга дарс фаҳмлатишда бутун кучини сарфлаш ва уларга мулоиймлик ила муомала қилиш.

Кимда икки хислат бўлса, уни устозлари севади: айтилганни тезда фаҳмлаш ва устозларнинг ҳурматларини жойига қўйиш.

Кимда икки хислат бўлса, уни оила аъзолари севади: уларга мулоиймлик билан муомала қилиш ва уларнинг эҳтиёжларини фаҳмлаш.

Кимда икки хислат бўлса, уни раҳбарлари севади, уларга чиройли итоат қилиш ва ўз вазифасини мукамал адо этиш.

Кимда икки хислат бўлса, уни одамлар севади: уларга яхшилик қилиш ва уларга азият беришдан узоқ бўлиш.

Олий ҳимматлилик

Амир Аммора ибн Ҳамза бир куни халифа ал-Мансур Жаъфар ад-Давониқий ҳузурда ўтирган эди. Халифа кишиларнинг шикоятини эшитадиган кун эди. Шунда бир киши ўрнидан туриб:

– Эй мўминларнинг амири, мен мазлумман, Аммора ибн Ҳамза еримни тортиб олди, мулкимни ўзиники қилиб олди, – деди.

Шунда халифа Мансур Амморани ўрнидан турғизиб, му-

ҳокама вақтида даъвогар ила ёнма-ён туришни буюрди.

Шунда Аммора ибн Ҳамза:

– Эй мўминларнинг амири, агар ер уники бўлса, унда унга ҳеч қандай эътироз бирдирмайман, агар меники бўлса, уни унга ҳада қилдим. Бинобарин, у билан баробар туриб, муҳокама қилиш менга ҳожат эмас. Мўминлар амирининг мени ҳурматлаб берган лавозимини ер учун сотмайман, – деди.

Гўзал сўхбат

Бахтдан сўралди:

– Қаерда турасан?

– Ҳар бир ҳолига Аллоҳдан рози бўлганларнинг қалбларида.

– Нима билан гизоланасан?

– Уларнинг имонлари қуввати билан.

– Нима сабабдан доим у ерда бўласан?

– Уларнинг яхши тадбирлари сабабли.

– Сени нима билан жалб қилиш мумкин?

– Инсон ўзига фақат Аллоҳ раво кўрган мусибатдан бошқа мусибат етмайди, деб билиши билан.

– Қандай нарса жойингдан кетказади?

– Қаноатдан кейинги тамаъ, олижанобликдан кейинги бахиллик, хурсандликдан кейинги ғам, қатъийликдан кейинги шак.

Ғазабнинг давоси

Баъзи подшоҳлар уч бўлак хат ёзиб вазири қўлига бериб айтарканки, қачон менинг ғазабланганимни кўрсанг, ушбу ёзувларни битта-битта узатасан.

Биринчи ёзувда: «Сен илоҳ эмассан, бир куни ўласан, тупроққа қайтиб борасан, жисмингни қурт-қумурсқалар ейди».

Иккинчи ёзувда: «Ердагиларга раҳм қилсанг, осмондаги Зот ҳам сенга раҳм қилади».

Учинчи ёзувда: «Кишилар ўртасида Аллоҳ ҳукми ила ҳукм қил. Зеро, уларни фақат шундай қилишгина тузатади».

Салоҳиддин МУҲИДДИН

тарж:маси

Қуйида баён қилинаётган қоидалар фикҳга доир бўлиб, нафақат мутахассисларга, балки оддий мусулмонларга ҳам кундалик ҳаётда туғиладиган турфа саволларга жавоб топишларида, турмушларини тартибга солишларида қўл келади, деб ўйлаймиз. Қоидаларнинг аксарияти ҳикматли сўз ёки мақол кўринишида бўлгани учун уларни ёдлаб олиш қулай. Янада қулай бўлсин деб қоидалар ўз далилларидан, манбаларидан холи қилинди. Уларнинг қисқа-лўнда баён этилиши ҳам тушунишни ва қўлланишни анча ўнғайлаштиради.

Қоидалар **иккига** бўлинади:

а) **асосий қоидалар**;

б) **асосийга тобеъ қоидалар**.

Акмал АВАЗ

ҚИЗИҚАРЛИ ҚОИДАЛАР

Асосий қоида ўқувчида муайян тасаввурни ҳосил қилса, **тобеъ қоида** бу тасаввурни янада мукаммаллаштиради.

Танбех: қоидаларни ўқиб-ўрганиш бирор ҳолат юзага келганида соҳа мутахассисларига мурожаат этишдан тўсиб қўймаслиги керак.

1. Асосий қоида

Ишлар ниятга қараб баҳоланади.

Маъноси: Кишининг иши ёки сўзининг натижалари ва уларга боғлиқ ҳукмлар у кишининг ниятига қараб турлича баҳоланади, турлича изоҳланади.

1-мисол: Бир одам бошқа бировга: «Манави пулни олгин», деса, бу пул, агар берувчининг нияти хайр-эҳсон қилиш бўлса, садақа ёки совға, агар бундай бўлмаса, қарз ёки омонат ҳукмидадир. Пулни бериш кўриниши бир хил бўлгани билан, унинг натижаси ниятга қараб турлича бўлаётди.

2-мисол: Ерга тушиб ётган пул ёки шу каби қимматбаҳо нарсани бир киши ўзиники қилиб олиш ниятида олса-ю, унинг қўлида турган пайтда шу нарсага зиён етса, олган киши зарарни (агар талаб қилинса) тўлайди. Агарда ердан олаётганида ўша нарсани сақлаш ва эгасига қайтаришни ният қилган бўлса, мабодо молга зиён етса ҳам, уни тўлашдан озоддир.

Тобеъ қоидалар:

1. Тилдаги эмас, қалбдаги мўътабар.

Маъноси: Одамлар ўзаро олди-бердиларида, савдо-сотикларида, ҳар хил шартномаларида турли ҳолат ва турли савияда бўладилар. Бу нарса уларнинг мақсадларини изҳор этиш учун айтган сўзларидан айниқса аниқ билинади. Яъни, биз ишлатган сўзлар мақсадимизни тўлиқ ва тўғри ифодалай олади ёки ифодамайди. Шунинг учун бир қанча ўринларда инсонларнинг сўзлари эмас, балки нима демоқчи эканликлари ҳисобга олинади.

1-мисол. Харидор агар сотувчига: «Пулним уйда қолган экан, мана бу узукни пулни олиб келгунимча омонат қолдирсам», деб молни ўзи би-

лан олиб кетса, бу узук "омонат" эмас, балки "гаровга қолдирилган буюм" деб ҳисоб қилинади ва шунга яраша муносабатда бўлинади (ваҳоланки, харидор уни "омонат" деб номлаган эди). Узук ҳақиқатда ҳам омонат бўлганида эди, харидор уни истаган вақтида талаб қилиб қайтариб олиши мумкин бўларди. Мазкур ҳолатда сотиб олинган молнинг пулини келтирмагунича узукни қайтариб ололмайди ва шундан келиб чиқиб, у айтган "омонат" сўзи "гаров" деб тушунилади.

2-мисол: Бир одам бошқа бировга: "Бу сенга совға, қиймати 1000 сўм", деса, унинг бу сўзи савдо-сотик ҳукмини олади, гарчанд у "совға" сўзини ишлатган бўлса ҳам.

Эслатма: Асосий қоида ва унга тобеъ бўлган

қоидалардан истисно қилинадиган ҳолатлар ҳам бор. Масалан, эс-хуши жойида бир киши хотинига "талоқсан" деса, гарчи ичида талоқни ният қилмаса ҳам, талоқ тушаверади. Сабаби бандалар ўргасидаги муомала, ишларида зоҳирга эътибор қилинади.

2. Нарсага муддатидан олдин эришни йўлини тутган киши ундан маҳрум этилади.

Маъноси: Киши шариат белгилаб қўйган бирор нарсага муддатидан олдин ғайри машруъ (шариат манъ этган) йўллар билан етишишга ҳаракат қилса, унинг бу ҳаракати тескари натижа бериб, кўзлаган нарсасидан маҳрум этилади.

1-мисол. Меросхўр агар тезроқ мерос олиш ниятида мерос қолдирувчи шахсни ўлдирса, у меросдан маҳрум этилади.

2-мисол. Кимнинг пора олгани аниқланса, у шахс порадан маҳрум этилади.

3. Тоатни адо этишда ўзгаларни сийлаш макруҳ, бошқа вақтда эса, маҳбуб.

Маъноси: Аллоҳни улуғлаш ва унга қўллик қилиш тоатдир. Тоат ишларида эса, ўзи қолиб бошқаларни сийлаш макруҳдир (баъзи ҳолларда ҳаром). Бу ҳол гўё бир қўлнинг ўзига буюрилган ишни бошқа қўлга юклашига ўхшайди. Яъни, ибодатни ҳар ким ўзи, мукаммал адо этиши лозим.

1-мисол: Бир одам авратини ёпиши учун намоз вақтида кийимини бошқа одамга ечиб бериши мумкин эмас. Чунки унинг ўзи ҳам авратини беркитишга буюрилгандир.

2-мисол: Олдинги сафда ўтирган намозхон ўрнини бошқага бўшатиб бериши макруҳ. Чунки барча олдинги сафда намоз ўқишга тарғиб этилгандир.

Ибодатдан ташқари ҳолларда, дунёвий ишларда бировни ўзидан устун қўйиб ёки афзал билиб сийлаш ва илиниш маъқул ва маҳбуб ишлардандир. Бировга таом, сув ёки бирон насиба илинган одам каби.

(Давоми келгуси сонда)

Бобомурод ЭРАЛИ

ҲАСАД ҚАЛБ ОҒУСИ

Инсон қалби жуда нозик ва сирли хилқатдир. ҳар қандай руҳий ўзгариш бевосита қалб билан боғлиқ. Инсон қалбида азал-азалдан яшаб келаётган ҳасад деган бир туйғу бор. Ҳасад — маънавий иллат, қалб оғуси. Хўш, ҳасад қандай пайдо бўлади? Ундан қандай қилиб халос бўлиш мумкин?

Ҳасад кишида ўзганинг мол-мулки ва бирон-бир фазилатига нисбатан уйғонган шайтон васвасаси бўлиб, ҳасадчи ундан шу афзалликларнинг олиниб, ўзига берилишини хоҳлайди. Шундай қилиш учун ҳар хил чораларни излайди... Бунга ҳасадчи тўғридан-тўғри эриша олмаслигини билгани учун фирибгарлик, товламачилик, ўғрилиқ ва босқинчилик сингари қинғир йўлларга киради. Шу зайлда ҳасад ноҳақлик ва зулмни келтириб чиқаради. Кишилар орасига адоват уруғини сочади.

Инсон учун ҳар доим ҳамма нарса етарли бўлавермайди. Биров бой, биров камбағал, биров истеъдодли, биров ношуд. Зеро, ҳар ким ҳар хил табиат ва ҳар хил тақдир билан яратилган. Қуръони каримда ёзилишича, ҳасад Одам фарзандларига шайтондан мерос бўлиб ўтган. Чунки шайтони лаъин Одам алайҳиссалом эгаллаган мартаба-даражага қаттиқ ҳасад қилган ва унга сажда этишдан бўйин товлаган. Ривоятларга кўра, одамзод ер юзида тарқалганидан сўнг Қобил укаси Ҳобилга ҳасад қилиб, уни ўлдириб қўйган. Чунки у укасида ўзига нисбатан фазилатни кўрган ва бунга уни қатл қилиш билан эришаман, деган нотўғри хаёлга борган. Айниқса, Юсуф, алайҳиссалом, оға-иниларининг ҳасад қилиши оқибатида кўп мусибат ва синовларни кўрди: **"Ўшанда улар (Юсуфнинг ўғай оғалари) айтган эдилар: "Гарчи биз кўпчилик бўлсак-да, шак-шубҳасиз, Юсуф ва унинг биродари (Бинямин) отамизга биздан кўра суюклироқдир. Дарҳақиқат, отамиз очиқ залолатдадир. (Яна дедилар): Юсуфни ё ўлдиришлар, ёки бирон ерга олиб бориб ташланглар, (шундагина) оталарингиз фақат сизларга боқар. Кейин эса (табба-тазарру қилиб) яхши қавм бўлиб олурсизлар"** (Юсуф, 8-9, мазмуни).

Ушбу оятдан ҳам маълумки, ўғай оға-инилар қалбида ҳасад ўти шу қадар аланга олганки, улар ҳатто Юсуфни, алайҳиссалом, ўлдиришни режалаштиришади. Бундан уларнинг қай даражада маънавий инқирозга юз тутганини билиб оламиз. Ҳасадгўй қалбида ҳасад ўти ёнганида, у ҳузур-ҳаловатини унутади. Бировга зарар етказмагунча кўнгли тинчимайди. Шунинг учун у ҳеч қачон бағрикенг ва самимий бўла олмайди.

Бир ҳадиси шарифда: "Ҳасад яхшиликларни

худди олов ўтинни егандек ейди", дейилган. Демак, ҳасадли қалб яхшиликлардан бутунлай ажраб, ёмонлик ва адоват уруғи эгаллаган бўлади. Руҳиятшунос олимлар ҳасад асосан икки кўринишда намоён бўлишини аниқлашган экан. Биринчиси, қариндош-уруғларнинг бир-бирига ҳасади бўлса, иккинчиси, кўпроқ бир хил касб-ҳунар эгаларининг бир-бирларига ҳасад қилишидир. Қариндош-уруғлар ўртасидан инсоф ва меҳр-оқибат кўтарилса, ҳатто ака-ука, опа-сингиллар ҳам ўзаро ҳасад қилиб яшайдилар. Бунга ҳаётда мисоллар кўп. Арзимас баҳона ва ё жанжал оқибатида юзкўрмас бўлиб қолган туғишганларнинг орасидаги нифоқ кўп ҳолларда ҳасад туйғули пайдо бўлади. Тижоратчи, тикувчи, этикдўз, нонвой, олим ва бошқалар кўпинча бир-бирига рақобат ва манфаат юзасидан ҳасад қиладилар. Лекин бошқа-бошқа касб эгалари, яъни, тижоратчи билан этикдўз, олим билан нонвой ҳеч қачон ўзаро ҳасад қилмас экан. Чунки улар рақобат ва манфаат жиҳатидан тўқнаш келмайди. Бир касб эгаларининг ҳасад қилишига сабаб шуки, бировининг "нон"ини бошқаси "туя" қилиши мумкин. Мўмин-мусулмон киши ҳақиқий имон-этиқодда собит бўлса, ҳеч кимга ҳасад қилмайди. Анас ибн Молик келтирган ривоятда ҳеч қачон бировга нисбатан ҳасад қилмайдиган кишининг у дунёда ҳам юксак даражага эга бўлиши баён этилган: "Бир куни Пайғамбар, алайҳиссалом, саҳобалар билан ўтирганлариди: "Ҳозир олдингизга бир жаннатий киши киради", дедилар. Бунга ҳамма, ким экан, дегандек ҳайрон бўлди. Шу пайт соқолларидан таҳорат суви оқиб турган ва пойабзалини чап қўлида кўтариб олган оддий бир киши чиқди. У салом бериб, қавм билан бирга ўтирди. Эртаси куни яна шу гапни айтдилар, тагин ўша киши кўринди. Учинчи куни ҳам шундай бўлди. Абдуллоҳ ибн Амр ибн Ос, розийаллоху анҳу, у киши билан қизиқиб қолди ва унга: "Отам билан менинг орамизда гап

БУВИМНИНГ АРМОНИ

қочиб қолди. Унинг олдига уч кун кир-масликка қасам ичдим. Сен менга уйингдан уч кун жой берсанг, қасамимни ўтказсам", деди. Ҳалиги киши хўп дея рози бўлди. Абдуллоҳ уникида бир кеча ётди. Ўша кечаси ҳалиги одамнинг ортиқча ибодат қилганига гувоҳ бўлмади ва бундан таажжубланди. У кишини уч кун кузатди. Уч кун ҳам аввалги кундагидек амал билан чекланди. Фақат тўшагига ётаётганида Аллоҳни зикр қилиб, такбир айтди. Ҳатто шу билан бомдодга турди. Нафл рўза ҳам тутмади. Шундан кейин Абдуллоҳ унга отаси билан орасида ҳеч қандай гап-сўз ўтмагани ва қасам ҳам ичмаганини айтиб берди. Ундан кўп амал қилмаганининг боисини сўради. Шунда у: "Кўрганингдек, мен бундан кўп амал қилмайман. Аллоҳ таоло бировга яхшилик қилиб берган нарсаларига ҳасад ҳам этмайман", деди.

Шу хислат уни улуғ мақомга етказган экан.

Совет мустамлакаси даврига назар ташласак, ҳасадгўйлик илллати ҳаддан зиёд кучайиб, халқимиз маънавиятига катта зарар келтирганини кўрамиз. Айниқса, 20—30-йиллар арафасида кишилар ўртасида ихтилоф кучайиб, бир-бирига нисбатан ҳасад ва адоват шу қадар авж олганки, бировнинг озгина мол-мулки бўлса, дарҳол унинг устидан тегишли идорага арз-шикоят қилишган. Шунинг учун бой ва ўртаҳол тоифалар камайиб, ҳамма баробарига камбағал ва қашшоқлик ҳолатига тушиб қолган. Ўша даврда ҳасад қанчадан-қанча аҳил-иноқ оилаларни бузиб, ҳар тарафга тўзитиб юборган.

Ҳасад худди кўркам ва бақувват дарахтларга тушган зараркунанда қуртга ўхшайди. Боғбон қуртни ўз вақтида дори воситасида йўқотиб турмаса, қурт дарахт пўстлоғи орасига кириб, бақувват танани илма-тешиқ қилишга тушади. Боғбон лоқайдлик қилиб, бунга етарли эътибор бермаса, дарахт ташқаридан соғлом кўрингани билан ич-ичидан чириб бораверади. Салгина шамол уни кулатади.

Ҳасад инсон табиати ва хулқида ёт иллат. Бироқ айрим кишилар ундан ўзини тия олмайдилар. Охир-оқибат бунинг зарари ўзига уради. Кейин афсус-надомат қилишдан эса фойда йўқ. Шунинг учун бировларнинг ютуғига тўқ назар билан қараш, ўз ҳолига шукр қилиш маъқул иш. Ҳар бир берилган неъмат ва фазилатнинг ҳикмати борлигини унутмаслик энг тўғри йўлдир.

Болалигимда қишлоғимизнинг ёши улуғ қариялари: «Бизга Аллоҳ таоло намозларимизни масжидларда ўқишни, ҳаж зиёратларига боришни насиб қилармикан?» деб энтикар эдилар. Онамнинг оналари Зувайдаҳон бувим доимо намозлари сўнгиде Аллоҳдан Макка, Мадина сафарига етказишни сўраб дуо қилар эдилар. Лекин ҳаж ибодатини адо этиш бувимга насиб этмади. 1987 йили 94 ёшларида ҳаётдан кўз юмдилар. Вафотлари олдидан мени ёнларига қақриб: «Болам, ҳали масжид-мадрасалар очиладиган, кишилар бемалол ҳажга борадиган кунлар келади. У кунларни кўриш бизга насиб қилмади, иншааллоҳ, сизлар ўша кунларга етасиз», деган эдилар.

Мана, Аллоҳнинг марҳамати билан ҳозирги кунда юртимизда кўплаб жомеъ масжидлари қурилди, мадрасалар очилди. 80-йилларнинг ўрталарида вилоятимиз бўйича иккита масжид бор эди. Жума ва ҳайит намозларини ўқиш учун 90 қақирим узокдаги масжидга борардик. Аллоҳга шукрлар бўлсинки, ҳозир вилоятимизда 157 та жомеъ масжидлари ва битта Ислом ўрта-махсус билим юрти фаолият кўрсатмоқда. Туманимизда бир қанча қариялар муборак ҳаж сафарига бориб келдилар. Албатта, буларнинг ҳаммаси Аллоҳнинг бизга берган улуғ неъматларидир.

Бадихон ҳожи БАРАТОВ,

Чироқчи туман, «Уймурут ота» масжиди

АЛЛОҲ СУЙГАН БАНДА

Раҳматли дадамнинг Раимкул деган яқин дўстлари бор. Ҳозир анча кексайиб қолганлар. Аммо имкони борича қишлоқдаги тўймаърақадан, ҳашарию ариқ қазиш ишларидан қолмайдилар. Дадлари саводхон бўлиб, Чимкентнинг Қўштегиримон даҳасида Ашур қори номи билан машҳур бўлганлар. Раимкул ота ҳам ниҳоятда тақводор. Мен эсимни танибманки, у одам ҳақида бирор ёмон гап эшитмаганман. Мусулмончиликни шу қадар эътиқод билан тутардиларки, у бу фазилатларига ҳавас қилмай иложингиз йўқ. Ҳатто советларнинг «қиличи қайралган» йиллари ҳам Раимкул ота намозни, рўзани қанда қилмаганлар. Фарзандларини ҳам шундай руҳда тарбия қилдилар. Мен доимо у кишининг суҳбатини олишга ҳаракат қилардим. Раимкул ота жуда кўп халқ афсона, эртақларини билар ва айна пайтда жуда мароқли тарзда ҳикоя қилиб берадилар. Аммо бу киши ҳақидаги бир фикр мени доим ўйлантирар эди. Художўй, тақводор, эл хурматидаги инсон, кўпинча ҳаётда қақшатқич зарбаларига тўғри келади. Ёшлиқда отдан йиқилиб, оёқлари синган ва бир умр ногирон бўлиб қолганлар, бир қизларини йигирмага, бир ўғилларини эса қирққа тўлмай ерга берганлар, бир фарзандлари туғма ногирон. Ўзлари бир қанча хасталикларга чалинганлар. Лекин сира нолинмайдилар. Ёшлари етмиш тўртга чиққан бўлса ҳам, Раимкул ота ҳалигача меҳнат қилиб тинмайдилар. Ҳеч қачон тушкунликка тушмаслик, гам-кулфатларга сабр, доимо ҳаракат — Аллоҳ суйган бандаларнинг фазилатлари шулар бўлса керак-да.

Аҳмадбек АЛИМБЕК,

ЎзМУ ўқитувчиси

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Янги масжид қурилади

Полша мусулмонлари мамлакатда масжидлар қурилишига алоҳида эътибор бермоқдалар. Полша муфтийининг ўринбосари Юсуф Конопатский шу ҳақда маълум қилди. «Баъзи қийинчиликлар, жумладан, маблағ етишовчилиги ниятимизга тўсиқ бўлолмайди, — деди у, — чунки масжидларда ибодат қилувчилар тобора кўпаймоқда, фарзандларимизда маънавий ривожланишга чинакам қизиқиш кучайган».

Муфтий ўринбосари айтишича, ҳозирги долзарб вазифа Белосток шаҳрида жомеъ масжидини қуриб битказишдир. Ушбу шаҳарда Ислоम маданият маркази ҳам барпо этиш кўзда тутилган.

«Полшадаги бошқа динлар вакиллари мусулмонларга катта ҳурмат билан қарайдилар, мусулмонлар ҳам ўзларини бугунги поляк жамиятининг ажралмас бир қисми деб биладилар», деди муфтий ўринбосари Юсуф Конопатский.

«Масжид Аш-Шуро»

Яқинда Австрия пойтахти Вена шаҳрида «Масжид аш-Шуро» деб номланган янги масжиднинг очилиш маросими бўлди. Тантанада минглаб мусулмонлардан ташқари мамлакатдаги исломий ташкилотларнинг раҳбарлари, шаҳар маъмурияти вакиллари иштирок этишди. Дастлаб Қуръони карим оятларидан тиловат қилинди. Сўнг сўзга чиққанлар бу иборатли воқеа АҚШдаги 11 сентябр фожиасининг бир йиллиги арафасида бўлаётганини олқишладилар. Чунки бу ҳол Австрия республикасида диний бағрикенглик, виждон эркинлиги тамойилларига оғишмай амал қилинаётганини кўрсатади, дейишди улар.

Татаристонда янги мадраса

Татаристон эндиликда Ислом ақидаси ва ҳуқуқи бўйича юқори малакали кадрлар тайёрлаш имкониятига эга бўлди. Буинск шаҳри-

да янги мадрасанинг очилиш маросимида сўзга чиққан республика бош вазири Рустам Миннихонов шу ҳақда баён қилди. Яқин ўтмишда ҳам Татаристон ёшлари исломий билимларини эгаллаш учун чет элларга боришга мажбур эдилар. Бош вазир Қозон шаҳридаги Русия Ислом университетини Татаристоннинг энг яхши Ислом ўқув даргоҳи деб баҳолаётган экан, Буинскда очилган янги мадраса ҳам «Халқимиз учун ишончли таянч манбаи бўлади», деб умид билдирди.

Ҳозиргача Татаристонда саккизта исломий илм даргоҳи — битта университет, иккита олий ва бешта ўрта-махсус билим юртли бор эди. Буинскда очилган мадраса уларнинг тўққизинчиси бўлди.

Татаристон муфтийи Усмон Исҳоқов айтишича, янги мадраса мазкур шаҳардаги иккинчи исломий илм маскани бўлиб, Русия Ислом университетининг филиали ҳисобланади. Буинск мадрасасида нафақат Татаристон, балки қўшни Чувашия, Улянов вилоятлари учун ҳам имомлар, ўқитувчи кадрлар тайёрланади.

Мусулмон олимлар ҳиссаси

Ўрдун оммавий ахборот воситалари хабарига кўра, Оммон шаҳрида «Табиий фанлар ва технологиялар ривожига мусулмонларнинг қўшган ҳиссаси» мавзуида халқаро илмий анжуман бўлиб ўтди. Мазкур анжуманда дунёнинг турли минтақаларидан келган қирқ нафар олим иштирок этди. Бугунги кунда мусулмон мамлакатларида табиий фанлар ривожини, илғор технологияларни ривожлантириш йўллари ва истиқболлари анжуманда муҳокама этилган муҳим масалалардан бири бўлди. Шунингдек, анжуманда бир қатор табиий фанларни ривожлантиришда мусулмон олимларнинг тарихий ҳиссаси тўғрисидаги маърузалар ҳам тингланди.

Олий маслаҳат кенгаши

Мисрда Ислом жамоат ташкилоти — Қуръон ва суннатга кўра фаолият юритувчи шариат бўйича ҳамкорлик уюшмаси энг обрўли замондош олимлардан иборат Олий Маслаҳат Кенгашини тузишга қарор қилди. Бу Кенгашнинг фатволарига риоя этиш мамлакатдаги барча мусулмонларга мажбурий бўлади. Ҳозиргача аҳвол бошқача эди. Бирор масаланинг ечими юзасидан ҳар хил фикрлар айтилиши оқибатида кўпинча англашмовчиликлар юзага келади.

Уюшма директори Муҳаммад ал-Мухтор ал-Маҳдий айтишича, тақводорлиги, кенг ва теран билими, юксак маънавий ахлоқи билан мусулмонлар орасида ҳурмат қозонган олимларгина Кенгаш аъзолари бўла оладилар. Бу ўринда номзодларнинг сиёсий, жуғрофий, мансаб-мартаба ва бошқа сифатларига асло эътибор қилинмайди.

«Ёғоч масжид»даги сабоқлар

Тюмен вилоятининг Ишим шаҳрида Ислом асослари ва араб тилини ўрганиш курслари иш бошлади. Асл ишимлик маҳаллий кадр Жанат Апирдонов олиб бораётган машғулотларга қирққа яқин тингловчи қатнашаётир. Ёш мударриснинг «Ислам. РУ» мухбирига айтишича, дарслар ҳозирча шаҳарда ягона ёғочдан қурилган масжидда ўтказилапти.

Яқинда Ишим шаҳрида барпо этилажак жомеъ масжиди ва мадрасадан иборат Ислом меъморий мажмуининг пойдеворига биринчи гишт қўйиш маросими бўлиб ўтган эди. Шунинг учун ҳам мударрис Жанат Апирдонов мажмуа қуриб битказилгач, ўзи машғулот ўтказаётган курсларда қирқ эмас, тўрт юз тингловчи қатнашади, деб ишонч билдираётир.

Голландия мусулмонлари

Яқинда Голландияда ўтказилган сўровлар мамлакат пойтахти Амстердам шаҳри аҳолиси орасида мусулмонлар бошқа динлар вакилларида анча кўп эканини кўрсатди.

«Метро» газетасида босилган хабарга кўра, мусулмонлар Амстердам аҳолисининг ўн уч, католиклар ўн, протестантлар беш, яҳудийлар эса бир фоизини ташкил этар экан. Ҳозир Амстердам шаҳрининг олти юз минг аҳолисидан саксон саккиз минги мусулмонлардир. Тадқиқотчиларнинг фикрича, мусулмонларнинг ўз эътиқодига ҳурмат ва садоқат кўрсатишлари Амстердамда Ислом дини кенг ёйилишига сабаб бўляпти.

Голландиянинг Роттердам, Гаага ва Утрехт каби йирик шаҳарларида ҳам мусулмонлар энг кўп сонли диний жамоа ҳисобланади. Сўнги статистика хабарларига кўра, ҳозир Голландияда ҳар тўрт нафар чақалоқдан бири мусулмон оилада туғилмоқда. Бу эса орадан ҳеч қанча вақт ўтмай, ўн саккиз ёшга тўладиган голландиялик ёшларнинг тенг ярмини мусулмонлар ташкил этажагини билдиради.

Хитойдаги биринчи исломий мактаб

Пойтахт Пекинга яқин туманлардан бирида Хитойдаги биринчи исломий мактаб иш бошлади. Ушбу районнинг ярим аҳолиси Ислом динига мансуб кишилардир. Халқаро Ислом агентлиги IINАнинг хабар беришича, ҳозирданоқ 24 синфга бўлинган мактабда 900 ўқувчи таълим олаётир.

Баҳрайнда бўлади

Халқаро Ислом ахборот агентлиги хабарига кўра, шу йилнинг 29-30 октябр кунлари Баҳрайнда Ислом молиявий муассасалари шариат тузилмаларининг иккинчи анжумани ўтказилади. Ислом молиявий муассасаларининг ҳисоб-китоб бўлимлари, ҳукуматлар вакиллари, шунингдек, диний-ҳуқуқий масалалар бўйича Халқаро Ислом Кенгаши ҳамда Баҳрайн пул-кредит валюта жамғармаси ўзаро ҳамкорликда мазкур анжуманни ўтказишга тайёргарлик кўришапти.

Қазбаи мушаррафани ювиш

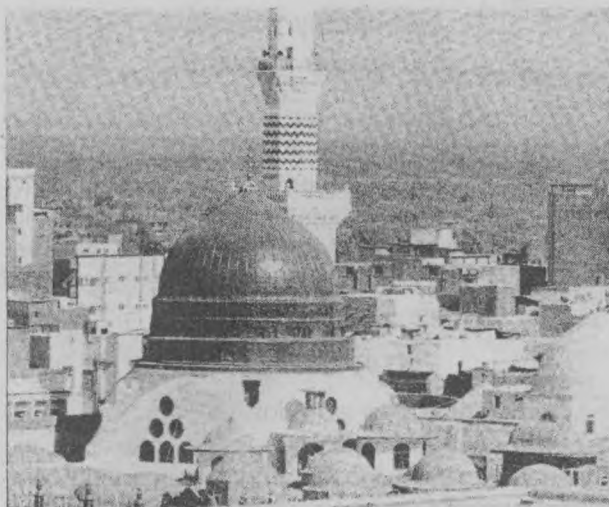
Шаъбон ойининг бошларида (7октябр куни) Қазбаи мушаррафани ювиш маросими бўлиб ўтди. Унда Маккаи мукаррама минтақасининг амири Абдулмажид ибн Абдулазиз, юқори мартабали масъуллар, уламолар ва Ислом мамлакатларининг элчилари иштирок этдилар. Қазбаи мушаррафа ҳар йили икки бор Замзам сувига гулоблар кўшилган ҳолда ювилади.

Австралияда мусулмонлар сони ошмоқда

Халқаро Ислом агентлиги IINA хабарига кўра, 2001 йилги ҳисоб-китобларда тасдиқланишича, Австралияда 281578 мусулмон яшаши аниқланди. Бу 19 милёнли мамлакат аҳолисининг бир ярим фоизини ташкил қилади. Мамлакатда кейинги беш йилда Исломга эътиқод қилувчилар сони 40 фоизга кўпайган.

Ҳозирда мусулмонлар сон жиҳатидан Австралиянинг диний жамоалари орасида христиан ва ҳиндуслардан кейин учинчи ўринда турадилар.

Интернет хабарлари асосида тайёрланди.

ганлар. Шунингдек, Қуръони каримда закот бериш фарзлиги айtilган. Закотни қайси турдаги молдан қанча миқдорда ва қандай қилиб бериш суннатда баён қилинган. Демак, умумий йўналиш ва умумий қоидалар Қуръони каримда зикр этилиб, шу асосда шариатнинг бирмунча ҳикматлари ва ҳукмлари суннати мутахҳара ила собит бўлган.

Қуръони каримнинг кўпгина оятларида мўминлар, аввало, Аллоҳга итоат қилишга, сўнгра эса Пайғамбарга, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, итоат қилишга амр қилинди. Аллоҳга итоат Қуръони каримдаги амр ва наҳийларга итоат этиш билан бўлади. Пайғамбарга, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, итоат эса, тирикликларида шахсларига итоат этиш билан бўлган бўлса, вафотларидан кейин энди то қиёматгача суннатларига амал қилиш билан бўлади. Таъкидлашимиз керак, Аллоҳга итоат ва Пайғамбарга, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, итоат

ШАРИАТДА СУННАТНИНГ МАВҚЕИ

Динимизда суннатлар Қуръони каримдан кейинги асосий манба саналади. Шу боис пок суннатни ўрганиш ҳар бир мусулмоннинг бурчидир. Ўрганиш эса суннат ўзи нима эканини билишдан бошланади.

Суннат ва ҳадис бир-бирининг ўрнида ишлатиш мумкин бўлган истилоҳлар ва мутародиф (синоним) сўзлардир. Лекин суннат ҳадисдан кўра кенгроқ, умумийроқ тушунчани ифода этади.

«Ҳадис» араб тилида «гап» ёки «сўз» маъносини англатади. Динимизда «ҳадис» деганда Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, гап-сўзлари назарда тутилади. «Суннат» сўзи эса «тариқат», «маънавий йўл» маъноларини англатади. «Фалончининг суннати» дегани унинг йўли деганидир. Демак, Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатлари деганда у зотнинг йўллари тушунамиз. Муҳаддислар истилоҳида Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, айтган гап, иш, тақрир, у кишининг сурат ва сийратлари, таржимаи ҳолларига тегишли маълумотлар жами «суннат» дейилади.

Илоҳий ва абадий дастур бўлган Қуръони каримни ҳаётга татбиқ қилиш услубларини ҳам суннати мутахҳарадан ўрганамиз. Қуръони каримни қабул қилиб олган, одамларга етказган ҳамда ҳаётларида татбиқ қилиб кўрсатган зот Расулulloҳдирлар, соллаллоҳу алайҳи ва саллам. Қуръони каримнинг тафсирини ҳам суннатдан ўрганамиз, чунки Қуръони каримнинг бош тафсирчиси ҳам у зотдирлар.

Қуръони каримда бош дастур сифатида умумий ҳолда амр қилинган ишлар, тафсилотлар ҳам суннати мутахҳарадан билинади. Масалан: Аллоҳ намоз ўқишга амр қилган. Лекин намоз қандай ўқилишини Пайғамбар, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, батафсил айтиб, ўзлари ўқиб, кўрсатиб бер-

айри ҳолда бўлмайди, Булар бир хил тушунча ва бир-бирини тўлдириб келади. Чунки Пайғамбар, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, доимо Аллоҳ итоатида бўлганлар, Аллоҳнинг итоатидан ташқари нарсаса ҳеч қачон ҳеч кимни буюрмаганлар. Пайғамбарга, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, итоат қилмасдан туриб, у зотнинг ҳукмларига бўйин эгмасдан туриб, имон давосини қилиш мумкин эмаслиги Нисо сурасининг 65-оятда шундай ифодаланади (*мазмун*):

«Йўқ, Роббингизга қасамки, улар токи ўз ораларидан чиққан нарсага (сизни) ҳакам қилмагунларича, сўнгра сиз чиқарган ҳукмлардан нафсларида танглик топмайдиган бўлмагунларича ва унга тўлалигича таслим бўлмагунларича зинҳор мўмин бўла олмаслар».

Шунга кўра, мўминлар ҳаётларида учрайдиган ҳар бир масалани ҳал қилишда Пайғамбарнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатларини ҳакам қилиб олишлари лозим. Ҳашир сурасида айтилади (*мазмун*): **«Расулulloҳ нимани берса, уни олингиз ва нимадан қайтарса, қайтингиз».**

Қуръони каримда ушбу маънодаги оятлар жуда ҳам кўп, улар ҳаммаси суннат Ислому шариатида иккинчи масдар-манбаъ эканини кўрсатади.

Саҳобаи киромлар Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, узлуксиз ортларидан юришар, у зотдан содир бўлган ҳар бир нарсани ўта аниқлик билан ёдлаб олишар ва ривоят қилишар эди. Пайғамбардан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, содир бўлган ҳеч бир амал уларнинг эътиборидан четда қолмаган. Аммо, таъкидлаш лозимки, саҳобалар Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатларини ҳой-ҳавас ёки билим, маданий савия кабилар учун олишмаган, балки уларга амал қилишни кўзлаб қабул этишган. Қолаверса, у суннатларни бошқаларга

ҳам етказиб, амалга чорлашни мақсад қилишган. Бир мисол: машҳур олимлардан Қози Йёз ва Ибн Саъдлар Абу Саид ал-Худрийдан, розийаллоҳу анҳу, қилган ривоятда қуйидагилар айтилади: «Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, саҳобаи киромлари билан намоз ўқиб туриб, кавушларини ечиб чап томонларига қўйдилар. Уни кўриб, ҳаммалари кавушларини ечдилар. Намозни ўқиб бўлгандан сўнг у зот: «Нима учун кавушларингизни ечдингиз?» деб сўрадилар. Саҳобалар: «Сиз ечганингизни кўриб ечдик», дейишди. Шунда Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Менга Жаброил кавушларимда нопоклик борлиги хабарини берди», дедилар». Лекин саҳобалар одатда кавушлари пок бўлса ҳам, Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ечдиларми, демак бизлар ҳам ечишимиз керак, деган маънода ҳаммалари намозда турган ҳолда кавушларини ечиб қўйишган эди.

Саҳобалар ҳаётлари бу каби иқтидони (эргашувни) кўрсатувчи мисолларга тўлиб тошгандир. Улар бир-бирларига, айниқса, катта саҳобалар кичикларига суннатни ривоят қилишган. Саҳобалардан эса кейинги мусулмонлар авлоди — тобеъинлар қабул қилиб олишган.

Саҳобаи киромлар ҳадисларни нафақат ўрганишни, балки ўргатишни ҳам бурчлари деб билишарди. Чунки Ислому таълимоти шуни тақозо қилар эди. Имом ат-Термизий ва Имом Абу Довуд Зайд ибн Собитдан, розийаллоҳу анҳу, ривоят қилган ҳадисда: «Менинг гапимни эшитиб, ёд олиб, сингдириб, сўнгра эшитганидек қилиб адо этган одамни Аллоҳ неъматлантирсин», дейилган. Шу сабабли ҳам суннатни беркитмасдан ривоят қилиш одат тусига кирган. Суннатни билган саҳобалар уларни бошқаларга етказишга қанчалик астойдил ҳаракат қилишган бўлса, бирон сабаб билан ноаниқликка йўл қўйишдан ҳам шунчалик эҳтиёт бўлишган. Имом ал-Бухорий ривоятларига кўра, Зубайр ибн Аввомига, розийаллоҳу анҳу, ўғиллари: «Фалончиларга ўхшаб Расулulloҳдан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳадис ривоят қилганингизни эшитмадим», деб айтади. Шунда Зубайр, розийаллоҳу анҳу: «Мен бу зотдан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ажраганим йўқ, лекин, ким мендан ёлгон гап айтса, дўзахдаги ўрнини тайёрлайверсин, деганларини эшитганман», деган экан. Зайд ибн Арқамдан, розийаллоҳу анҳу: «Ҳадис айтиб беринг», деб сўралса, ёшимиз улғайди, эсдан чиқарадиган бўлиб қолдик, Расулulloҳдан ҳадис ривоят қилиш жуда қийин нарса», дер эди.

Демак, ўта аниқлик билан иш тутишга ишончи комилларигина ҳадис ривоят қилишга журъат қилишган. Яна умумий сиёсат ҳам ҳадис ривоят қилувчиларни текшириб туришга қаратилган эди. Бу ишда заррача бепарволикка йўл қўйиб бўлмасди. Ҳазрати Умар, розийаллоҳу анҳу, халифалик вақтларида рўй берган бир ҳодиса кўпроқ мисол қилиб келтирилади.

Имом Муслим Абу Саъиддан, розийаллоҳу анҳу, ривоят қиладилар: «Абу Мусо эшик ортидан туриб Умарга уч марта салом берди. Унга изн берилмаган эди, орқасига қайтиб кетди. Умар унинг ортидан одам юбориб, нега орқага қайтдинг, деб сўради. У: «Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, сиздан бирортангиз уч марта салом берганида жавоб бўлмаса, ортига қайтсин, деганларини эшитган эдим», деди. Шунда Умар, розийаллоҳу анҳу: «Ана шунга ҳужжат келтирасан, йўқса, кунингни кўрсатаман», деди. Бу гапдан кейин яна Абу Мусо ранги оқарган ҳолда ҳузуримизга келди, дейдилар Абу Саъид. Шунда биз унга: «Сенга нима бўлди», дедик. У бўлган хабарни айтиб: «Бирортангиз ушбу ҳадисни эшитганмисиз?» деб сўради. Биз: «Ҳа, ҳаммамиз эшитганмиз», дедик. У билан бир кишини юбордик, бориб хабар берди».

Албатта, бу ҳадисни ҳазрати Умарнинг ўзлари ҳам яхши билар эдилар, лекин одамлар ҳадис ривоят қилишдек масъулиятли ишни осон санаб, эътиборсиз бўлмасликлари учун шундоқ сиёсат қилганлар. Кейинчалик Абу Мусога: «Мен сени бирор нарсада муттаҳам қилмоқчи эмасман. Аммо Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳадисларида ўта аниқлик бўлиши лозимлигини билдириб қўймоқчи бўлдим», деганлар.

Кўриниб турибдики, билган одам ким бўлишидан қатъи назар ҳадис эшитганини даво қилса, ундан бунинг исботи учун гувоҳ сўралган, яъни, ҳадисни бир киши эмас, балки кўп киши эшитиши шарт қилиб қўйилган. Шу йўсинда Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳадислари улкан иноят билан сақланиб, ёдланиб, ривоят қилиб келинган.

Кейинги замонларда Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатларини қандай бўлса шундай ҳолича етказиш заруриятидан омма учун ҳадис китоблари ёзила бошланди. Ушбу ишни тобеъинлар амалга ошира бошладилар. Чунки улар саҳобаларни кўрган, ораларида бу ишга лаёқатли кишилар кўп эди. Улар саҳобаи киромларнинг муҳлис ва вафодор шогирдлари бўлиб, улардан Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатларини тўлалигича, пок ҳолида қабул қилиб олишган эди. Тобеъинлар ичида Саъид ибн Мусаййиб, Ато ибн Абу Робоҳ, Қатода, Товус, Ҳасан ал-Басрий, Ибн Шихоб аз-Зухрий каби кишилар улкан муҳаддислар сифатида машҳур бўлишган. Ҳижрий биринчи асрнинг охирида халифалик қилган, кўпчилик «бешинчи рошид халифа» деб тан олган Умар ибн Абдулазиз Ибн Шихоб аз-Зухрий ва бошқа муҳаддислардан ҳадис китобини ёзишни сўрайди. Ибн Шихоб аз-Зухрий содда қилиб бир китоб ёзади. Расмий равишда ҳадис китоблари ёзиш шундан бошланади.

Нажмиддин МИРМАҲМУДОВ,

ЎзФА шарқиунослук институтининг илмий ходими

Сарой ва унинг таништирувчиси

Бу оламни бир сарой каби яратган, оёқларимиз остига гулларни гиламдек тўшаб қўйган, осмон куббасини шифт этиб, қуёшни қандил, юлдузларни шамчиноқ қилиб осган ва бу саройда энг гўзал зиёфат дастурхонларини ҳозирлаб, ҳамма нарса ни инсонга хизматкор этиб қўйган Аллоҳ жаннатдек ажиб бир дунёни жаҳаннам қилиб олмаслигимиз учун пайғамбарлар юборди.

Ҳа, агарда бугун биз жаннатдек бу дунёни ўзимизга жаҳаннам қилиб олмаган ва ичкилик, қимор, зино каби фалокатлардан узоқ юрган бўлсак, бунга пайғамбаримиз Ҳазрати Муҳаммаднинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, исломиятни етказиб беришдек шарафли хизматлари сабабчидир. Гуноҳлар селдек оқаётган бу асрда, масалан, йигирма ёшли бир йигитнинг ароқ ичмай юриши исломиятнинг мўъжизасидир.

Зоҳиран чиройли кўринган бу дунёнинг энг чиройли жойларида жуда катта гуноҳлар қилинади. Инсонлар имкониятлари орқали, кўп гуноҳлар қилиб жаҳаннамга кетмаслиги учун икки олам сарвари Пайғамбаримиз, алайҳиссалом, юборилдилар, дунё ва охираат саодатининг асослари тушунтирилди. Албатта, оламларга раҳмат бўлган Пайғамбаримизга итоат этганлар билан исён қилганларни фарқлаш ҳамда ҳақиқий адолатнинг юзага чиқиши учун охираат яратилгандир.

Инсонлар яхшиларга ва ёмонларга ажралиб, гўё ёнма-ён икки дарёдек оқаётирлар. Бу икки хил дарёга икки хил денгиз лозимки, бири жаннат, иккинчиси жаҳаннамдир. Демак, яхши ва ёмон инсонларнинг борлиги охираатда бир-бирига зид жаннат ва жаҳаннамнинг борлигига далилдир. Бу дунёда маҳкамалар (судлар) бор. Бу маҳкамаларга адолат истаб ҳақилар ва ноҳақлар оқиб келаётир...

Мозорлар ҳам ҳақли ва ноҳақлар билан тўлаётир. Демак, қабр эшигидан ўтиб, охираат саройига етажаклар ва у ерда мутлақ адолат юзага чиқсин учун муҳокама этилажаклар.

Охири. Бошланиши ўтган сонларда.

611 йили ёлғиз «Ла илаҳа иллаллоҳ» деган Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ваҳийнинг илк кунда яққа ўзлари мусулмон эдилар. Дунёда тўла кофиру мушриклардан бу битта Мусулмонни ҳимоя этган, шу битта мусулмон сабаби-ла милёнлаб мусулмонларнинг майдонга келишини таъминлаган ва уларнинг маънавий елкаларида салтанатлар қурдирган Аллоҳ жалла жала-лаҳу шунча хизматлар беҳуда кетмаслиги учун охираатни яратди. Тухумдан жўжанинг чиқиши каби... она қорнидан дунёга келишимиз каби... ва уйқудан уйғониш каби, дунё ҳаётидан охираат ҳаётига ўтажамиз.

Ўлим чиркин бўлса эди, Пайғамбаримиз ўлар эдиларми? Ўлим севганларимизга етишмоқ учун энг чиройли сафардир.

Энг катта лашкар

Ҳар шаҳарнинг сув омбори бўлади. Қувурларни бир-бирига улаб, тўғонлар ёки кўллардан сув олиб уйларга юборилади.

Юракдан олинган қон ҳам танамиздаги томирлар орқали бутун вужудда кездирилади, сўнг такрор юракка келтирилади. Яъни, шаҳарларнинг сув омборлари ўзидан-ўзи пайдо бўлмаганидек, қон томирлари ва юрагимиз ҳам ўзидан-ўзи пайдо бўлган эмас. Уларни табиат ҳам яратгани йўқ. Чунки инсондаги санъат табиатдаги санъатдан орқада эмас, балки устундир.

Дунёда жуда кўп шифохоналар, лабораториялар ва шифокорлар бор. Лекин улар ҳалигача қон ишлаб чиқара олгани йўқ. Ҳар қандай инсоннинг қонини Аллоҳ яратиб, томирларга тўлдирди ва уларни юрак билан юргизади. Юрагимизни яратган Аллоҳ унга ҳаракатни ҳам Ўзи бергандир. Шунинг учун таққа тўхтаган юракларни юргизиб юборишнинг имконияти йўқдир. Аллоҳ энг фақир инсонга ҳам юрак каби жуда қимматбаҳо бир жиҳозни текинга тақдим этган. Ким шундай қила олади? Ана, тиббий амалиётлар ёрдамида алмаштириладиган тана аъзолари нақадар қиммат товарга айланганини кўринг. Ақлли, илмли ва зехнли инсонлар аъзоларининг қадр-қимматини билишлари, бу аъзоларни вужудимизга ато этган Аллоҳга имон келтириб, Унга итоат қилишлари лозим. Модомки Аллоҳ «Охираат бордир» деган экан, демак, аъзоларимиз борлигига ишонганимиздек, охираатнинг борлигига ҳам ишонишимиз шарт. Чунки ҳар бир аъзога айри-айри иш қилдирган Зот бошқа бир оламни ҳам кўра олади.

Ер юзидаги дарёлар ҳаётнинг зоҳирий сабаби бўлганидек, қонимиз ҳам вужудимизда ҳаёт дарёси каби оқмоқда. Ҳужайраларимиз ва аъзоларимиз унинг соясида ҳаётини давом эттирмоқда.

Инсон қанча овқат емасин, овқатлар нақадар турли-туман бўлмасин, бари ошқозонда ҳазм бўлиб, ингичка ичаклардан ҳазм найчалари орқали қонга ўтади. Инсон ярим кило кабоб еса ҳам,

юз грамм еса ҳам, вужуд ўзи талаб қилганича қисмини олиб, қолганини чиқариб ташлайди. Энг кичик жисмларга энг катта ўлчов жойлаштирилган...

Нега мусулмонлар орқада қолган?

Баъзан кофир мусулмондан ва куч ҳақдан голиб келишига сабаб нима?

Чунки мусулмон доим ҳам Исломга мувофиқ яшамаганидек, ғайри мусулминнинг баъзи ҳоллари Исломга уйғун келиб қолади. Масалан, илм олиш, ҳаракатчан бўлиш, ҳунарда илғор юриш мусулмоннинг ҳаққи бўлгани ҳолда мусулмон кўпинча бу ва шунга ўхшаш соҳаларда орқада қолиши, ғайримусулмлар эса илгарилаб кетиши мумкин. Шунда ғайримусулмлар устун, мусулмонлар орқада бўлади. Диққат қилинса, бу ерда устун ғайримусулминнинг ўзи эмас, балки илм, ҳаракатчанлик ва ҳунардир. Булар эса ҳақдир. Демак, бевосита ботил эмас, балки ботил соҳиб чиққан «ҳақ сабаблар» устун бўлади. Бу ҳоллари ҳам ўткинчи бўлади. Мусулмонлар исломиятни ўрганиб, англаб яшасалар шундагина ҳақ сабаблар билан ҳақ аҳли бирлашади ва устунликка эришилади.

Илм, ҳунар ва ҳаракатчанлик каби сабаблар жамиятни кучли қилади. Лекин ҳақ сабаблар шулардангина иборат эмас. Устунликда куч-қувватнинг ҳиссаси бор, аммо ҳақ томонда бўлганнинг ҳиссаси яна ҳам каттадир. Шу боис бу орқада қолишлар мусулмонларга қамчидир. Бу қамчи билан ўзига келган, исломиятни яшай бошлаган мусулмонлар яна илмда, ҳунарда, тараққиётда илгари кетажаклар.

Аллоҳнинг меҳрибонлиги ҳамма жойга бир хил ёққан ёмғирга ўхшайди. Агар олма дарахти мева тугмаса, бунга унинг ёмғирдан етарлича фойдалана олмагани сабаб бўлади. Олмадан қийматсизроқ бўлган кўзиқорин эса, ёмғир ёрдамида танасини озиклантириб, чиройли бир ҳолат ола билади. Агар бир мусулмон фақат ибодат мевалари билан безанган бўлиб, бошқа бир ғайримусулм ширин сўз, очиқ чехра, ёрдамлашиш ва тозалик каби меваларни ҳаётининг шохларига осган бўлса, ғайримусулм омадли, мусулмон эса омадсиз бўлади. Чунки Аллоҳнинг буйруқ ва тақиқлари бир ҳикматдир. Ҳикматлар замон, жой ва шахсга кўра ўзгармайди. Ким Аллоҳнинг буйруқларини бажариб, тақиқларидан қочса, у муваффақият қозонади. Бу сирга бўйсунмаган инсон ютқазади. Айтадиларки: «Аллоҳнинг лутфи умумийдир. Кофирлар ҳам бу лутфдан фойдалана олади». Масалан, намоз ўқиш Аллоҳнинг амри бўлса, ҳавонинг сиқилиши, сувнинг кўтарилиши, электр энергиялари ҳам Аллоҳнинг қонунидир. Биринчиси «Ташрийи авомир», иккинчиси «Шаръий таквин» дейилади. Оддий тил билан айтадиган бўлсак, намоз, рўза каби ибодатлар ташрийи авомир, яъни, қонун ҳукмидаги буйруқлар, шаръий таквин эса яратилишга оид қонунлардир. Шаръий таквиннинг бир қисмига «табиат қонунлари» ҳам дейи-

лади. Фарансада пайдо бўлган натурализм оқими инкор томонга адашгани учун янглишдир. Аслида, табиат қонунларининг ҳаммасини Аллоҳ яратган.

Биз мусулмонлар намоз, рўза каби амрларга тобеъ бўлсак-у, атом, электр, сув ва тупроққа оид қонунларга бепарволик билан қарасак ёки янглиш англасак, Аллоҳнинг айрим буйруқларига эргашиб, бошқа амрларига эргашмаган бўламиз. Намоз ўқиб, рўза тутадиган мусулмон мазкур хусусияти билан ғайримусулмдан устун туради. Физика, кимё ва шунга ўхшаш илм соҳаларидаги қонунларга эргашган ғайримусулмлар эса, бу хусусда мусулмондан муваффақиятлироқ бўлади. Энг тўғри иш намоз ўқиб, рўза тутганимиздек, физика, кимё китобларида ёзилган қонунларни тушуниб, уларни ҳам ҳаётимизга татбиқ этишдир. Ўқув китобларидан ўрин олган Аллоҳнинг қонунларини Далтон, Кеплер, Марйот ва Нуйтон исми илм олимлари кашф этган, холос. Қонунларга уни топган олимнинг исми берилди. Илм одамларини тақдирлаймиз, албатта. Лекин илмий китоблардаги бутун қонунлар Аллоҳга тааллуқли эканини унутмаслигимиз керак. Илм-фан китоблари Раббимизнинг сифатларини англатади. Демак, намозини ўқийдиган бир мусулмоннинг илмий китобларни ўрганиши ҳам ибодатдир.

Аслида мусулмонлар олиҳиммат, жувонмард бўлиши керак. Аммо кўпларимизнинг худбинлигимиз исломиятимизни емира бошлади. Кўпларимиз ўзимизни, уйимизни, қариндошларимизни ўйлаймиз, холос. Тараққиётни, жамиятни ўйлайдиганлар жуда озчиликни ташкил этади.

Ҳолбуки, исломият худбинлик эмас, балки инсонпарварлик, жувонмардлик асосига қурилгандир.

Кўпгина диндорлар ҳаётдан завқ олмаётганини айтади. Булар худбинликнинг асири бўлган кимсалардир. Асирлар ҳаётдан завқ олмайди. Худбинлик асосидаги ибодатлар инсонга завқ бермайди. Аллоҳнинг «Сомад» сифати бор. Сомад – ҳеч нарсага муҳтож эмас, барча нарса унга муҳтождир, деган маънони ифода этади. Мўмин имкони борича жувонмард бўлса, бу сифатни жузъий маънода яшайди.

Аллоҳ ёмон нарса яратган эмас. Аммо Аллоҳ яратган нарсаларни яхши тарафга ҳам, ёмон тарафга ҳам қўллаш мумкин. Узумдан шарбат ҳам, шароб ҳам тайёрлаш мумкин.

Худбинлик ҳам, аслида, узум каби маъсум ва фойдалидир. Худбинлик туйфайли тараққиёт бўлиши мумкин. Худбинликни зарарли ёки фойдали йўналишда қўллаш инсоннинг ихтиёрида. Муштарак ҳаракатлар ичида шахсий манфаатимизни таъминлай олаётган бўлсак, худбинлик яхши. Аммо яқка ҳаракатларда худбинлик зарарлидир.

Бошқача айтганда, ҳаром доирадаги худбинлик зарарлидир, ҳалол чегаралар ичидаги худбинлик эса, муштарак бир ҳаракатни ҳам ўзига асос қилиб олса, дунё ва охиратнинг саодатига сабабчи бўлади.

Дилором МУРОДОВА

Осмонларнинг бағри гул бўлди

* * *

Капалак,
кел, бирга кашта тикамиз,
Дунёнинг рангидан ким ҳам тўйибди?
Сен менинг қўлларим бир силаб қўйгин,
Бармоғим четини игна ўйибди.

Капалак,
танлаб бер оловли ранглар,
Каштамнинг бир чети яхляптими?
Бу олам уйғоқми, ухляптими?

Капалак,
кел, бирга излаб кўрамиз,
Оламда нималар уйғоқ турибди?
Тинмайин ўзгарар кеча ва кундуз,
Дунёнинг вафосин кимлар кўрибди?

Капалак,
кел энди хаёл сурамиз,
Дунёнинг ишига ким ҳам тўйибди?
Самовий гулларга кўнгил қўямиз,
Кўнгилга қуйилиб, бир ишқ тўлибди.
Капалак, кел энди...

* * *

Турналар қайтади мовий кўклардан
Ва ёки самодан тушларим каби.
Соғиниб топарман бинафша атрин,
Бағримга босаман, гулбарги намли.
Ошиқнинг армонли хаёлларидек,
Ёмғир томчилари маюс туюлар.
Азизим, сен яна йиғлаяпсанми,
Кўнгилга оғриқли ўйлар қуйилар.
Турналар қўшиғи аргимчоқ солган,
Осмонларнинг бағри тўла гул бўлди.
Кўрганам туш бўлди, кунларим олис,
Сенга элтар хаёлларим хур бўлди.
«Нега?» деёлмайман, чайқалар осмон,
Турналар қайтади мовий кўклардан...

* * *

Мени уйғотарми хур, самовий сас,
Дарахтлар рақсидан тўкилган нафас,
Чайқалиб суярман ям-яшил ҳавас
Бир кун майса унса устимда.

Дунёдан дунёдай ўтарман унда,
Кўзингда зиёдай ўтарман унда,
Кенгликда дарёдай ўтарман унда,
Бир кун майса унса устимда.

Адашган ишқ маним қонимда кулгай,
Тўлишган баҳорлар жонимда кулгай,
Ашким қатрасида шабнамлар чўмгай,
Бир кун майса унса устимда.

Адирлар ортида ёнар армоним,
Шафақда тўлғонар руҳи равоним,
Бошимга тўкилар ошиқ осмоним,
Бир кун майса унса устимда.

* * *

Ҳар йил баҳорда онам соғиниб
кўзларига сурадиган бодом гуллари
бу йил уни кутавериб, тўкилиб кетди...

Узун оқшомлар
юлдузларнинг ибодатига термулиб
уларга ҳалал бермаслик учун киприк қоқмай
чиқарди онам...

Кечалари онам
янги ойга қараб дуо қилаётганида
ой осмоннинг дарчасига ўхшаб қолар эди...

Онамнинг кафтлари
чўғни совутмай,
қорни эритмай сақлаб турар мен келгунимча...

Уйимизнинг устидан ўтаётган турналар
Онам ўрган аргимчоққа тизилишиб
бир учиб кетардилар...

Тун қўйнида юлдузлар заминга яқинроқ тушиб,
маюс милтиллаётганида
Онамни тушида кўраётган бўлади...

Шомдан олдинроқ қуёш
қизариб ботаётган уфққа қараб,
Кўп куйинма, деб шивирлар эди Онам.

Ҳар гал хайрлашганимизда
Ватан соғинчидек масрур нимадир
Унинг кипригида титраб қоларди...

Баҳодир НУРМУҲАММАД

НЕГА ЗИЁРАТГА БОРАМИЗ?

Юртимизда зиёратгоҳлар кўп. Қадимда яшаб ўтган улуғ алломалар, азиз-авлиёлар ёки буюк саркардаларнинг хизматлари ва номларини халқимиз чин юракдан эъзозлаб ўрганган. Имкон топгудек бўлса, беш-ўн киши жамлашиб, ҳали Бухоро, ҳали Самарқанд, ҳали Хоразм ёки Фарғона томонларга улуғларнинг қадами теккан масканларга сафарга чиқадилар. Қадимги авлод-аждодларимиздан қолган ёдгорликларни, Имом Бухорий, Марғилоний, Термизий, Паҳлавон Маҳмуд сингари азизларнинг мақбараларини зиёрат этиб, руҳларига Қуръон баҳшида қиладилар.

Назру ниёзни, садақаи эҳсонни илгарироқ кўнглига туканлар қадим Туркистон ёки кўҳна Урганч томонларга боришга ҳам хафсала қиладди, албатта.

Бугун бу зиёрат масканлари ободонлаштирилган. Республикамизда дин-диёнатга, ўтмишдаги азиз зотларга эътибор нақадир жиддий эканини шундан ҳам кўриш мумкин.

Биз юртимизнинг ифтихори бўлмиш улуғ шахсиятларни севамиз, «ал-Хоразмий» ёки «Ибн Сино» исмлари дунёдаги энг машҳур ва оммавий фан соҳаси учун атама ҳолига келганини гурурланиб таъкидлашни ҳам яхши кўраимиз. Аммо биз уларнинг издошлари илм-фанда, одоб-ахлоқда, дин-диёнатда, имон-этиқодда қай ҳолдамиз? Ўзимиздан ўзимиз уялиб, қисиниб-қимтиниб кетмаймизми? Баҳарнав бу жиддий ва узоқ ўйлаш лозим бўлган бир мавзу. Бу ўринда мен айни саволларга уйқаш бир масалани ўртага қўймоқчиман. Биз ўша зотларнинг абадий масканларини ақалли зиёрат қилиш одобидан бохабармизми?

Яқинда мен Тошкент остонасидаги Занги ота мақбараси зиёратига бордим. Юқоридаги савол ҳам, мақолага қўйилган сарлавҳа ҳам, ушбу қораламалар ҳам ўша зиёрат асносида туғилган мулоҳазалардир.

Зиёратгоҳда одам ниҳоятда гавжум, турли вилоятлардан келган қариялар, хотин-қизлар кўп. Ихлос билан Занги ота-миз зиёратига келган улар. Мен шу ўринда зиёратгоҳ мугасаддилари томонидан қабрдаги азиз зотнинг кимлиги, таҳсили, устоз ва шогирдлари, касби-корига доир ёзиб қўйилган маълумотларни ўқиб

мамнун бўлдим. Ва ўша маълумотлар охирида қабрга сифинилмайди, Аллоҳга сифинилади, қабрдан бирор нарса сўралмайди, Аллоҳдан сўралади, акс ҳолда, Аллоҳга ширк келтирган бўласиз, мазмунидаги танбеҳни ўқиб яна бир бор хурсанд бўлдим. Дарҳақиқат, маълумотнома лавҳасидаги ёзув шундай шариатимизнинг аҳқомларига тўла мос. Аммо зиёратчиларнинг баъзи амаллари — қабр олдида ўтириб, ундан фарзанд ёки касалига шифо тилаш, мақбара ичиди очиқли-ёпиқли «намоз» ўқишлари (намоз сўзини қўштирноққа олдик, чунки улар амалининг нелигини англаш қийин, саждага бош қўйилиши намознинг бир унсури, холос), шунингдек, кўча-кўйда қадамжога келгувчилардан танга тиланиб юрган болаларнинг кўплиги — булар ҳақиқатдан кўз юмиб бўлмайдиган воқеликлардир.

Ниятимиз яхшилик, улуғ алломаларини санамлаштирмай, оддий гиштдан, тошдан бўлган қабрларни ғайритабиий, ғаройиб бир ҳолда қабул этишдан эҳтиёт бўлишни таъкидламоқдир.

Табийки, улуғ зиёратгоҳларга ибрат учун борилади. Ҳар эс-хушли банда мазорни кўриб, шундай ҳолатда ётиш бир кун келиб ўзининг ҳам бошига тушагагини англайди. Охиратни, қиёматни, ҳисоб-китобни, савол-жавобни, гуноҳ ва савобни ўйлайди.

Юртимизнинг баъзи вилоятларида қадамжолар атрофидаги новда-ниҳолларга латта боғлаш, мазорлар атрофидаги майда тошларни йиғиб «минора» яшаш одати борким, Худо ҳаққи, бунинг маъносини ҳам, манфаатини ҳам асло тушунмайман...

Меҳнат-машаққатлар чекиб Баҳовуддин Нақшбанд, Аҳмад Яссавий, Занги ота ёки Нажмиддин Кубро зиёратига борган киши ўша улуғлар ҳақиқа дуолар қилади. Айни дамда, ўша улуғларни инсонлар кўзи олдида азиз қилган ажиб фазилатларни бир-бир эсга олади. Уларнинг номини тарих саҳифаларига муҳрлаган сабабларни ўйлаб, ўзига, ўз борлигига, ўтган кунига, эртасига, отаси ва боласига назар ташлайди, чин юракдан ибратланади.

Менимча, динимизни холис ўрганиш имконияти юзага келган бугунги кунда турли хурофотларга берилгандан кўра, кўнглини, тафаккурни маърифат нури ила ойдинлаштириш кўпроқ фойда беради.

Зиёрат улуғ, яхши амал. Ота-онани зиёрат қилишнинг савоблигини яхши биламиз. Бемордан ҳол-аҳвол сўраб, дуосини олиш жаннат йўлларида юргандек хайрли... Умуман, ҳар қандай сафар мақсадини ва зиёрат одобларини билиш ҳар ким учун фойдалидир.

МУМИННИНГ МЕЪРОЖИ

Куйидаги ҳолларда намозхонга саждаи саҳв вожиб бўлади:

— намоз вожибларидан бирини унутиб тарк қилганида (масалан, аввалги қаъдада ўтирмаганида);

— вожибни ўрнида адо этмаганида (масалан, овоз чиқариб ўқиладиган намозни имом оз бўлса-да, ичида ўқиганида);

— намоз рукнларидан бирини адо этишни кечиктирганида (масалан, ташаҳхуддан саловотга ўтиб учинчи ракат қиёмини кечиктирганида);

— намоз рукнларидан бирини зиёда қилганида (масалан, икки бор руку ё уч бор сажда қилганида).

Саждаи саҳв қилиш тартиби бундай: охири қаъдада ташаҳхуд ўқиганидан сўнг (имом бўлса, фақат ўнг томонга, тан- ҳо ўқувчи бўлса, икки томонга) салом беради ва икки марта сажда қилади. Саждага боришда ва қайтишда такбир ("Аллоҳу акбар") айтади. Саждаи саҳвдан сўнг ўтириб яна ташаҳхуд, саловот ва дуо ўқийди ва икки томонга салом бериб намозини тугатади.

Жамоат намозида имомга саждаи саҳв вожиб бўлса, иқтидо қилганлар ҳам унга эргашиб саждаи саҳв қилади. Имомга иқтидо қилаётган киши саждаи саҳвни вожиб қиладиган камчиликка йўл қўйса ҳам саждаи саҳв қилмайди. Қолдирган ракатларини адо қилишга турган масбуқ ҳали саждага бормаган пайтида имом саждаи саҳв қилса, қайтиб, имом билан саждаи саҳв қилиши зарур. Агар саждага борган бўлса, намоз охирида ўзи саждаи саҳв қилиши керак.

Фарз намозларининг аввалги қаъдасида ўтиришни унутиб, учинчи ракатига тураётганида адашгани ёдига тушган киши, ўтиришга яқин бўлса, ўтиради. Саждаи саҳв қилмайди.

Агар туришга яқин бўлса, қайтиб ўтирмайди. Намоз охирида саждаи саҳв қилади. Агар қайтиб ўтирса, фарздан (қиём)

Ўн саккизинчи сабоқ Саҳв саждаси

вожибга (қаъда) қайтганлиги учун намози бузилади.

Тананинг белдан паст қисми тўғри бўлмаган ҳолат ўтиришга яқин ҳолатдир. Белдан паст қисми тўғри бўлса туришга яқин ҳолат ҳисобланади. Суннат намозларнинг аввалги қаъдасида ўтирмай, учинчи ракатга турган киши учинчи ракатга сажда қилмаган бўлса, қайтиши керак.

Тўрт ракатли намознинг охири қаъдасида ўтирмай, туриб кетган киши, бешинчи ракатга сажда қилмаган бўлса, қайтиб ўтиради ва саждаи саҳв қилади. Агар бешинчи ракатга сажда қилган бўлса, фарз намози нафл намозга айланади ва яна бир ракат қўшиб, олтинчи ракатда намозини тугатиши мустаҳаб.

Тўрт ракатли намознинг охири қаъдасида ўтириб, бешинчи ракатга туриб кетган киши ҳам бешинчи ракатга сажда қилмаган бўлса, қайтиб ўтиради ва саломни таъхир қилгани учун саждаи саҳв қилади. Агар бешинчи ракатга сажда қилган бўлса яна бир ракат қўшиб, олти

ракат қилиб, намозини тугатади. Кейинги икки ракати нафл намози бўлади. Намоз охирида саждаи саҳв қилади. Жума ва ийд намозларида имом саждаи саҳв вожиб бўлган ҳолатда ҳам саждаи саҳв қилмаслиги керак.

Саждаи саҳв учун салом бериб, сажда қилган имомга намозни тугатгунча иқтидо қилса бўлади.

Намозининг неча ракатини ўқигани хусусида адашган киши биринчи марта намозини қайта бошидан ўқийди. Агар бу ҳол тез-тез такрорланадиган бўлса, фикри кўпроқ моил бўлган томонни олади. Масалан: намознинг уч ё тўрт ракатини ўқиганида гумон қилган киши, гумони қайсида кўпроқ бўлса, шуни ҳисоб қилади. Агар фикри ва улардан бирида тўхтама-са, оз ракатни ҳисоб қилиб, намозини давом эттиради.

Намоз саждаларидан бирини унутиб қолдирган киши, салом бергунча қайси ҳолда бўлса ҳам, ёдига тушса, уни адо қилиши ва саждаи саҳв ҳам қилиши керак. Агар адо қилмаса, намози бузилади.

Муҳаммад СИДДИҚ

Тузатишлар

1. Журналимизнинг 2002 йил 5-сони йигирма тўққизинчи саҳифа иккинчи хатбошининг биринчи жумласи «**Айтинг (эй Муҳаммад): «Агар Аллоҳни севсангиз, менга эргашинглар...»**» деб ўқилсин.

2. 2002 йил 6-сони ўн бешинчи саҳифа биринчи устун учинчи хатбошисининг бешинчи сатридаги «сажда қилади» сўзларидан сўнг матндан тушиб қолган куйидаги жумлалар қўшиб ўқилсин: «**Сўнг қаъда ҳолида ўтириб ташаҳхуд ўқийди. Кейин қиёмга туриб тасмия айтади. Фотиҳа сурасини ва яна бир сурани ўқийди. Руку ва сажда қилади.**» Уша

саҳифа учинчи устун, учинчи хатбоши, яъни, намозда ҳаром бўлган амаллар саналаётганда еттинчиси: «**Бир рукнда кийимни уч борадан кам тўғрилаш ва бадани уч мартадан кам қашлаш**», деб ўқилсин.

Изоҳ: намозда бегона ҳаракат бир рукнда уч борадан кам қилинса, ҳаром. (лекин намоз намоз бўлади), уч борадан кўп қилинса, намоз бузилади (бошқатдан ўқиш лозим).

Йўл қўйилган техник хатолар учун ўқувчиларимиздан узр сўраймиз.

Тахририят

Бир саволим бор

Бомдоднинг суннат намози қандай ҳолларда ўқилмайди? Пешиннинг тўрт ракат суннати-чи?

*Эргаш ПАРДАЕВ,
Пискент*

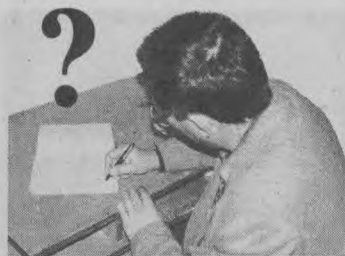
Жавоб. Жамоат фарзни ўқишга тайёр бўлиб турганида, бомдоднинг суннат намозини ўқийдиган бўлсангиз, фарз намозининг бир ракатини жамоат билан ўқишга улгуришга кўзингиз етса, суннатни қолдирмайсиз. Ўқийсиз. Агар фарз намозини жамоат билан ўқишга

улгуролмайдиган бўлсангиз, суннатни қолдирасиз ва жамоатга қўшиласиз. Сўнг суннат намозини ўқиб олмайсиз.

Бомдоднинг суннат намози алоҳида қазо қилиб ўқилмайди, фақат фарз намози билан заволгача қазо қилиб ўқилади.

Заволдан (қуёш оғанидан) кейинга қолса, бомдоднинг фақат фарзининг қазоси ўқилади.

Жамоат фарзни ўқишга тайёр бўлиб турганида, пешиннинг тўрт ракат суннати ўқилмайди. Жамоат билан пешиннинг фарзи ўқилгач, аввал тўрт ракат суннат намози, сўнг икки ракат суннати ўқилади.

Имом салом бергач, қолдирган ракатларини ўқиётган масбуқ хатога йўл қўйса, ўзи алоҳида саждаи саҳв қиладими?

*Эшонхон САЪДУЛЛАЕВ,
Бағдод*

Жавоб. Қолдирган ракатларини ўқишга турган масбуқ, намозни танҳо ўқиётган кишига айланади. Саждаи саҳв қилишга сабаб бўладиган хатолар содир этса, саждаи саҳв қилиши лозим.

Ўбудийят

У сизга бир ишда ёрдам берди. Сиз эса унга ташаккур

билдирмадингиз. Ҳатто бир кун уни қаттиқ ранжитдингиз. Кейин яна сизга манфаати тегди. Сиз эса яна раҳмат демай, кейин ёмонлик билан қайтардингиз бу яхшилигини. Лекин у сизни тарк этмади. Яна катта бир ёрдам кўрсатди. Сиз эса гўё ҳеч нарса бўлмаганидек парво ҳам қилмадингиз. Ҳатто унинг бир яқин севики дўстига катта зарар етказиб, ҳақорат ҳам қилдингиз. Бироқ у сабрли экан, сиз қийин бир ҳолатга тушганингизда яна ёрдам кўлини узатди, сиз бўлса сунъий бир шаклда ташаккур билдиргандек бўлдингиз-у, бироқ қалбингизда унга бир ёмонлик қилишни тугиб қўйдингиз. Кейин яна...

Бас, етар ахир! Бундай виждонсизликни, бундай инсофсизликни, ақлсиз ҳайвонлар ҳам қилмайдиган разилликни ким қилиши мумкин, ахир. Уят борми ўзи, ким бундай қилади? Ким?

Инсон! Наҳотки? Инсондек энг олий махлуқ, бундай энг разил вазиятга тушадими?

ТАШАККУРНИ УНУТДИНГИЗ

Ҳа, Аллоҳ сизни йўқдан бор қилди, сиз бўлса, мутлақ бор бўлган Аллоҳни йўққа чиқардингиз?! У сизга ҳаёт бериб тирилтирди, сиз бўлса, руҳий ҳаётингизда унинг динини ўлдирдингиз?! У сизга ризқ бериб, мамнун этди, сиз бўлса, уни исён билан ғазаблантирдигиз?! У бутун эҳтиёжларингизни таъминлади, сиз-чи, унинг бутун буйруқларидан бўйин товладигиз?!

У сизга билмаган нарсаларингизни ўргатди, сиз эса ақлингизни унинг маърифатига ишлатмадингиз. У сизга умр берди ва абадий бир умрни ваъда қилди, сиз бўлса, вақтингизни унинг йўлида ишлатишдан аядингиз. У сизга гапиришни ўргатди, сиз эса тилингизни Унинг каломини айтишдан, уни зикр қилишдан «асрадингиз». У сизга бутун махлуқотни мусаҳҳар қилиб буйсундирди, сиз эса унинг элчисига бўйсунмадингиз.

Бошқа махлуқларига бермаган неъматларини сизга насиб

этди, сиз эса бу неъматлар билан бошқа махлуқлар-

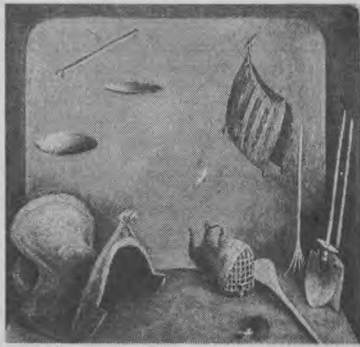
га зарар бериб, суиистеъмол ила исроф қилдингиз!

У сизга боқий, абадий, бахтли, саодатли бир ҳаётни ваъда қилди, сиз бўлса ўткинчи, фоний, заҳматли ҳаётнинг ўндан бирини ҳам унинг йўлига бағишламадингиз. У сизга ризқ беришни тарк этмади, сиз бўлса, Унга ибодат қилишни тарк этдингиз.

Шунча гуноҳингизга қарамай, У яна кечиримликда давом этаверди, сиз бўлса, тавба қилиб, кечирим сўраб, ёлвориш у ёқда турсин, ўта гуноҳкор ва айбдор эканингизни ҳам тан олмадингиз.

Буларнинг барини идрок этгани ҳолда, Яратувчи Аллоҳ олдида уялмаган инсон инсон номига лойиқмикан? Халққа қанча яхшилик қилган бўлса ҳам, Ҳақнинг олдидаги қиймати ҳар бир инсоннинг имон-инсофига ҳавола эмасми?

Даврон АБДУЛЛОҲ
таржимаси

Бағирга олиш

«Бағирга олиш» мавзуи бошқа кўп мавзулардан фарқ қилади. Чунки у катта фойда ё кўп мол умидида олиш, қайтариш ё келишишга бўйсунадиган тижорий битим эмас. Балки у инсон билан тухуми ва жўжасини бағрига босган қуш каби, уни ҳам ўзганинг тарбиясига эҳтиёжи қолмагунича бағрига босувчига муҳтож, жисми заиф мурғак инсон билан боғлиқ мавзудир.

Иш инсон билан, хусусан гўдак билан боғлиқ бўлганида унга тўла эътибор билан ёндашиш вожибдир. Бу ҳол, фақат, ота-она ва болаларнинг ҳомийлари ва болалари олдидаги бурчларини Ислום шариати кўрсатганидек адо этганларидагина бўлади, холос.

«Бағирга олиш» мавзуи ота-она ўртасида келишмовчилик содир бўлиб, ажралсаларгина кўтарилади. Кўпинча уларнинг келишмаслиги болаларга зиён бўлиб акс этади. Зеро, кўп ота-оналар жанжалларига болаларни аралаштирмай, четда тутиш ўрнига, улардан бир-бирига босим кўрсатиш ва ҳийла қилиш воситаси сифатида фойдаланади. Оқибатда, болалар ота-онанинг кўнгилсиз ҳаракатлари, диёнатларининг ва тақволарининг камлиги қурбони бўлади.

Солиҳ ота-она, агар ўзаро ажралса ё келишмай қолса, бу ихтилофни ўрталаридаги ҳуқуқ ва истаклари доирасидан четга чиқармайди. Улар фарзандлари манфаатларини тўла сақлайди. Зеро, фарзандларнинг ота-она ихтилофида дахли ва қўллари бўлмайди. Балки ота-она жан-

Муҳаммад АҲМАД КАНЪОН

ЭР-ХОТИНЛИК АСОСЛАРИ

ЕТТИНЧИ БОБ

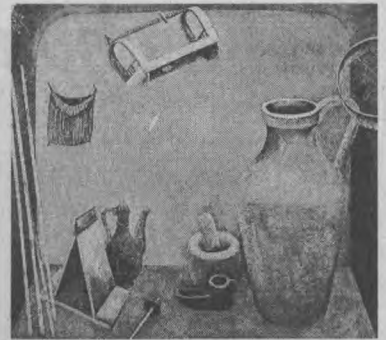
жалидан улар зарар кўрадилар, ота-оналарининг биридан ё иккисидан ҳам, етим бўлмасаларда, етим сингари жудо бўлиб яшашга ўтадилар. Бу ҳол фарзандларни жуда овора ва безовта қиладиган ҳолдир.

Бағирга олиш ҳаққи

Болани бағрига олишга энг ҳақли аёл унинг онасидир. Шаръий ҳукм шудир. Оила бузилган бўлса-бўлмаса, она турганда бошқа аёл болани бағрига ололмайди. Аммо она болага маҳрам бўлмаган эркакка турмушга чиқиши каби ҳолларда бу ҳаққини йўқотади. Онадан сўнг онанинг онаси, отанинг онаси, опа-сингиллари болани бағрига олишга, келтирилган тартибда, ҳақлидирлар. Бу ҳукм фикҳий қўлланмаларда кенг баён этилган. Имом Аҳмад ва Абу Довуд Абдуллоҳ ибн Амр ибн Осдан, розийаллоҳу анҳумо, ривоят қиладилар:

Бир аёл Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳузурларига келиб: «Ё Расулulloҳ! Бу менинг болам. Қорним унга жой, кўкрагим иш, бағрим уй эди. Отаси мени талоқ қилди ва мендан уни тортиб олмоқчи», деди. Унга Расулulloҳ: «Бошқа эрга тегиб кетмасанг, сен уни бағрингга олишга ҳақлисан», дедилар.

Бағрига олиш ҳаққидан кечган ҳақдор бу ҳақни қайта талаб қилиши мумкин. Зеро, бағирга олишда икки ҳақ бор: бири бағрига олувчининг, иккинчиси гўдакнинг ҳаққи. Бағрига олувчи бағрида боланинг қолиш ҳуқуқини, шартлари тўла бўлганида, ҳеч ким бекор қилолмайди.

Бағирда тутиш муддати

Бағирда тутиш муддати боланинг аёл хизматига эҳтиёжи қолмаганида тугайди. Бу муддат ўғил бола етти ёшга, қиз бола тўққиз ёшга тўлганида бўлади. Бағирда тутиш муддати тугаши билан бағрига олувчининг болани олишга бўлган ҳаққи тугайди. Сўнг бағрига олган аёл болани отасига ё отадан кейинги ҳақдор эркакка топшириши керак бўлади. Бу муддатдан сўнг ота фарзандини бағрига олган аёлдан ўз бағрига олиб, динимизда кўрсатилганидек ҳимоя қилиши ва тарбиялаши вожибдир.

Болаларни кўриш

Ота-онанинг фарзандларини кўришининг аҳамияти ва маъноси бағирга олишдан нозикдир. Чунки у оталик ва оналик туйғуларини қондириш воситасидир. Аммо кўп кишилар бу мавзунинг аҳамиятини идрок этмайдилар. Бунга қаттиқлик билан, меҳрсиз ва шафқатсиз ёндошадилар. Кўп ота-оналар болаларини ўч олиш, ҳийла қилиш қалқони қилиб оладилар.

Инсонларни зимдан ё ҳақни ноўрин ишлатишдан қайтарувчи бўғин узилган жойда, биз ҳар бир ота-онага бир-бирларига фарзандини, унинг қўл остида бўлса, кўришга тўсиқ бўлмасликни эслатиб қўямиз. Зеро, фарзандини кўриши ота-онанинг ҳам, фарзанднинг ҳам ҳақларидир. Солиҳ мусулмон ҳеч кимнинг ҳаққини, агарчи ўртада хилоф бўлса-да, поймол қилмайди. Ота-она ўртасидаги келишмовчилик, агар содир бўлса, бири иккинчисининг

ҳаққини поймол қилишига олиб бормаслиги керак. Буни тўғри-лаш йўли тақводир. Аллоҳдан қўрқинг, ота-оналар!

Савол. Эр-хотин ўзларининг эмикдош ака-сингил эканларини билсалар, нима қилишади? Уларнинг фарзандларининг ҳукми нима?

Жавоб. Зудлик билан ажралишлари вожиб бўлади. Қозига мурожаат қилиб ажралганларини қайд эттиришлари керак. Фарзандлари қонуний фарзанд бўлади. Насаблари уларга боғланишида шубҳа бўлмайди. Эмикдош ака-сингил эканларни билгунларигача бўлган муносабатлари учун гуноҳкор бўлмайдилар.

Савол. Бир эркак ё аёл қандайдир эр-хотиннинг эмикдош эканини билса, буни уларга айтиши вожибми?

Жавоб. Ҳа, айтиши вожиб бўлади. Бундан сўнг масъулият улар зиммасига тушади.

Савол. Бағрига олган ё эмизган аёл бағрига олгани ё эмизгани учун ҳақ олиши мумкинми?

Жавоб. Ҳа, ҳақ олишлари мумкин. Аммо гўдакнинг ўз онаси ҳали талоқ қилинмаган бўлса, ҳақ олиши мумкин эмас. Агар талоқ қилинган бўлса, ҳақ олса бўлади. Ҳатто гўдакнинг онаси ўзга аёлдан кўра бу ҳақга муносиброқдир.

САККИЗИНЧИ БОБ

Эр-хотин ҳуқуқлари

Ҳақ ва масъулият

«Эр-хотин ҳуқуқлари» муҳим бобдир. Бу ҳақда эрнинг хотин зиммасидаги, хотиннинг эр зиммасидаги ҳуқуқларини баён этиш ва эр-хотинга барқарор ҳаёт кечиришда ёрдам бериш учун кўплаб китоблар ва мақолалар ёзилган. Бизнинг бу китобимиз ҳам ана шундай китоблардан бири. Аллоҳ таолодан бу китобни эр-хотинларга фойдали қилишини умид этамиз.

Ҳақларни санаб ўтишдан олдин «ҳақ» ва «масъулият» сўзлари орасида бир жиҳатдан боғ-

лиқлик борлигини эслатмоқчимиз. Ҳар бир ҳақ, у Аллоҳ таолонинг ҳаққи бўладими ё маҳлуқнинг ҳаққи бўладими, ўзга зиммасидаги масъулиятдир. Биз баён этадиган шаръий амалларнинг барчаси бир жиҳатдан «ҳақ» бўлса, иккинчи жиҳатдан «масъулият»дир.

Аллоҳ таолонинг бандаларида ҳақлари бор. Бу ҳақлар бандалар бажариши лозим бўлган вожиблардир. Имом Бухорий ва Имом Муслим Маъоз ибн Жабалдан, розийаллоҳу анҳу, ривоят қиладилар. Маъоз ибн Жабал айтадилар: «Мен, Расулуллоҳга, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, эшақда мингашган эдим. Расулуллоҳ: «Эй Маъоз, Аллоҳнинг бандаларидаги ва бандаларнинг Аллоҳдаги ҳаққини биласанми?» дедилар. «Аллоҳ ва унинг расули билади», дедим. Расулуллоҳ: «Аллоҳга ибодат қилиш ва Унга ширк келтирмаслик бандалар зиммасидаги Аллоҳнинг ҳаққидир. Аллоҳга ширк келтирмаганларни азобламаслик Аллоҳ зиммасидаги бандаларнинг ҳаққидир», дедилар. «Ё Расулуллоҳ, одамларга буни айтиб хурсанд қилайинми?» дедим. «Йўқ. Айтма. Одамлар бунга суяниб қолади», дедилар Расулуллоҳ.

Ҳадисдаги «Аллоҳ таолонинг ҳаққи» ибораси Аллоҳ таоло ибодатга ҳақдордир, бандаларга ибодат вожибдир, демакдир. «Бандаларнинг ҳаққи» иборасининг маъноси эса, «Бандалар имон келтирганлари учун ана шу савобга, мукофотга сазовор бўладилар», демакдир. Бу Аллоҳнинг фазли ва марҳаматидир. Аллоҳ таоло бандаларига шундай ваъда қилган. Аллоҳ таоло ваъдасига хилоф қилмайди.

Эр-хотиннинг ҳар бирининг ҳаққи иккинчисининг зиммасидаги вожибдир. Буларни Аллоҳ таоло белгилаб ва очиқ баён қилиб қўйгандир. «Ҳақ» ва «масъулият» («вожиб») ўртасидаги фарқ эса шундай: Ҳақдор ўз ҳаққидан кечиши, марҳамат кўрсатиши мумкин. Бунинг учун савоб ҳам олади. Аммо зиммасидаги ҳақни, масъулиятни,

вожибни тарк қилиши мумкин эмас. Ҳақдор кечсагина, зиммасидан масъулият тушади.

Эркакнинг даражаси

Эр-хотин ўртасидаги ўзаро ҳуқуқ ва масъулиятларни ёритишдан олдин, ижтимоий ошкор ҳақиқатни баён этиш лозимдир. Бу ҳақиқат Аллоҳ таоло эр-какларни аёлларга нисбатан кўтарган даражадир. Бақара сурасининг 228-оятти мазмуни шундай:

«Аёллар зиммаларидаги масъулиятларига тенг, инкор этилмас ҳуқуқга эгалар. Ва эр-какларнинг аёлларга нисбатан даражаси бор».

Бу даража бошқариш ва йўналтириш мартабасидир. Аллоҳ таоло бошқариш ҳукмини эр-каклар кўлига берган. Нисо сурасининг 34-оятти мазмуни шундай:

«Эркаклар аёлларга ҳомийдир. Бунинг боиси Аллоҳ таоло эркакларни аёллардан фазилатли қилгани ва эркаклар молларидан нафақа беришларидир».

Эркак аёлдан ақлан, жисман, идрокан кучлидир. Бунга шубҳа йўқ. Эркакларнинг аёллардан ортиқча фазилати ҳеч бир ақлли инсонга пинҳон эмас.

Бақара сурасидаги 228-оят эрнинг хотин олдидаги ҳуқуқи хотиннинг эр олдидаги ҳуқуқидан катта ва масъулиятлироқ эканини англатади. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар мен бир кишини иккинчи кишига сажда қилишга буюрадиган бўлганимда, эрнинг хотин зиммасида ҳаққи кўп бўлганидан хотинни эрига сажда қилишга буюрардим», деб марҳамат қилганлар.

Бу қадар хурмат қилиш зиммага олиш ва жавобгарлик даражасидир. Абдуллоҳ ибн Аббос, розийаллоҳу анҳу, айтадилар:

«Даража эркакларни аёллар билан яхши муомала қилишга, аёлларга кенгбағирли ва очиққўлли бўлишга ундайди». Ортиқ даражали инсон ўзига машаққатни олиши лозим бўлади.

Нисо сурасининг 34-оятти мазмунидаги «Эркаклар аёлларга

ҳомийдир» маъносига кел-
сак, бу ҳомийлик аёлларга
таълим-тарбия бериш,
уларни молиявий таъмин-
лаш, ҳимоя қилиш ва улар-
га ғамхўрлик қилиш билан
бўлади.

Аёл эрига итоат қили-
ши, унинг топшириқлари-
ни, агар улар Аллоҳ амри-
га зид бўлмаса, бажариши
лозим. Аммо эр топшириқ-
лари Аллоҳ амрларига зид
бўлса, уни бажармаслиги
керак. Зеро, Холиққа гу-
ноҳкор бўлиб махлуққа
итоат этилмайди.

Лекин эркакларнинг аёл-
лардан афзаллигини, баъзи
фаҳм-фаросатсиз жоҳиллар
ўйлаганидек, эр аёл усти-
дан ҳукм қилувчи ҳоким,
унга истаган нарсасини юк-
лайди ва хоҳлаганини бую-
ради, аёлнинг «йўқ» дейиш-
га, эрининг буйруғига қар-
ши чиқишга ҳаққи йўқ,
чунки у хато қилса ҳам, зо-
лим ва қўпол бўлса ҳам эр,
деб тушуниш дуруст бўлмай-
ди. Бундай тушуниш ғоят
ҳаддан ошиқ жаҳолатдир,
Аллоҳ шариатига зиддир.
Баъзи инсонлар баъзилари-
ни, хусусан, аёлларини, қўл
қилсин ва хорласин учун
эмас, балки раҳм қилсин,
ёрдам берсин, ишларини
тўғрилласин, яхшилик қил-
син, ҳурмат қилсин учун
Аллоҳ таоло уларнинг баъ-
зиларини баъзиларидан фа-
зилатли қилгандир.

Хотинларини қўлни
калтаклагандек калтакла-
гувчилар эркак ҳам эмас,
яхши киши ҳам эмас. Хо-
тинларига озор берувчилар,
уларни хорловчилар ва кам-
ситувчилар, уларга қўпол-
лик қилувчилар қалблари-
дан меҳр айрилган киши-
лардир. Улар жуда ҳам ёмон
эркаклардир. Мусулмон эр
учун хунук мисолдир.

Ҳақиқий маънодаги эр
хотини билан яхши муно-
сабатда бўлади, унга жа-
вобгарликни садоқат ва
ихлос билан адо этади.
Унинг ҳолатини яхшилаш-

ди, бузмайди. Унга яхши-
лик қилади, ёмонлик
қилмайди. Уни яхши иш-
ларга бошлайди, яхши
ишлардан қайтармайди.
Хотини хато қилса, наси-
ҳат билан унга шафқат
кўрсатади, қўполлик қил-
майди. Унга меҳр ва илти-
фот кўрсатади. Тундлик ва
манманлик қилмайди.

Хотин ўзининг бир
жуъи эканини эр унутмас-
лиги керак. Рум сурасининг
21-оятини мазмуни шундай:

**«Қалбингиз боғланиши
учун сизларга ўз жинсингиз-
дан жуфтларни яратиши ва
ўрталарингизга меҳр ва му-
ҳаббатни солиши Унинг ру-
бубияти далилларидандир.
Бунда фикр қилувчи қавм-
лар учун ибратлар бор».**

Инсон ўз жуъига қў-
поллик қиладими? Аллоҳ
таоло мазлумларнинг ҳо-
мийдир. У золимларни
дўст тутмайди. Буни хоти-
нининг қариндошлари ва
мададкори йўқлигидан
унга тўла ҳукмрон бўлган
эркак унутмасин!

Ўз навбатида, хотин ҳам
эрини ҳурмат қилиши,
эрининг ўзидан устунлиги-
ни эътироф этиши керак.
Зеро, эр хотин ҳимоячи-
си, унинг шарафини, но-
мусини ва ҳурматини сақ-
лагувчидир. Эр хотиннинг
отасидан кейинги ҳоми-
йдир. Умрининг кўп қис-
ми у билан ўтади.

Хотин, унга тенглик ва
ҳуқуқ ҳақида ёлгон фикр-
ларни уқтирувчи, оила мо-
ҳиятини бузиш, низомини
издан чиқариш, бирлиги-
ни тарқатиш учун уни отага
ва эрга қарши чиқишга ун-
довчи бузғунчиларнинг ёл-
ғонига оғмаслиги керак.

Эр-хотин Аллоҳ таолодан
кўрқсинлар, Бақара сураси-
нинг бу мазмундаги 237-
оятини доимо ёдда тутсин-
лар. **«Ораларингизда марҳа-
мат кўрсатишни унутманг!»**

Уста ОЛИМ
таржимаси

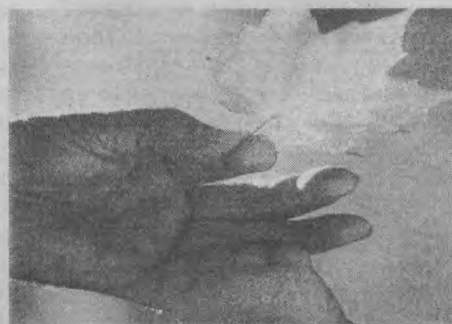
ШАЙХЛАР

«Табақоти суфийя» асари Имом Абу
Абдурахмон ас-Суллами қаламига ман-
субдир. Муаллиф ҳ. 325 йили (м. 936 йил-
нинг 16 апрелида) туғилиб, ҳ. 412 (м.
1021) йили вафот этган.

Мазкур асарни ал-Азҳар уламолари-
дан бўлмиш Нуриддин Шариба таҳқиқ
этиб, икки маротаба Сурия Араб Респуб-
ликасининг Ҳалаб шаҳрида нашр этган.
Биринчи нашр ҳ.1372 (м.1935) ва иккин-
чи нашр ҳ.1406 (м. 1986) санада амалга
оширилган.

Ислом даврининг бошланғич уч асри
давомида давлат марказлари Мадина,
Дамашқ ва Бағдодда бўлгани маълум.
Вақт ўтиши билан Бағдод халифалиги
заифлашиб, вилоятлар амирлари жой-
ларда ўз ҳукмларини ўтказа бошлашган.

ОДАМЛАРНИ

Шайх ал-Фузайл ибн Ийод
Масъуд ал-Хуросоний дейдилар:

* * *

«Кимки бидъат соҳиби билан ўти-
рар экан, Аллоҳ таоло уни ҳикматдан
нари қилади».

* * *

«Охир замонда қавмлар очик иш-
ларга дўст тутиниб, ақл ва руҳга душ-
ман бўладилар».

* * *

«Аллоҳнинг ризосига энг лойиқ ин-
сонлар Аллоҳ азза ва жаллани таниган
маърифат аҳлидирлар».

ҲАҚИДА КИТОБ

Бу орада турли миллий-сиёсий ҳаракатлар вужудга келгани ҳам сир эмасдир, лекин исломий тафаккур жараёни тўхтаб қолмади, аксинча, сиёсий тарқоқлик фикр ривожига туртки бўлди.

Ана шундай «серҳаракат» замонда Хуросон ўлкасида тасаввуф уламоларидан Муҳаммад ибн ал-Хусайн ибн Муҳаммад ибн Мусо ибн Холид ибн Салим ибн Ровия ибн Саъид Абу Абдурахмон ал-Аздий ас-Суллами ан-Нисопурий дунёга келди. Аз-Заҳабийнинг айтишича: У «...тасаввуф илмининг шайхи, тасаввуф уламолари тарихи, табақотлари, уларга тафсир ёзувчи сифатида танилган. Тасаввуф аҳли ҳақидаги ҳадисларни тўплаган. Асарлари сони юздан ошиб кетган».

Улар орасидан: «Тафсир ҳақиқатлари», «Тасаввуф аҳли тариқатига мухтасар», «Сўфий табақалар», «Тасаввуфга муқаддима», «Орифлар йўллари ёки суфий шайхлар танлаган йўллар», «Суфий-

ларнинг хатолари ҳақидаги рисола» ва бошқа асарларини алоҳида таъкидлаб ўтиш зарур.

«Хуросон» сўзи қадимги форс тилидан «Машриқ ери» деб таржима қилинади. Бу ерлар Ироқ ва Байҳақдан бошланиб, Ҳинд, Тоҳаристон, Ғазна, Сижистон ва Кармонгача чўзилган. Шунинг учун Хуросон ўлкаси ўз даврида Ислом тарихидаги ўзига хос аҳамиятли марказга айланади. Хуросон ўлкаси учинчи халифа – Усмон, розийаллоху анху, замонларида Абдуллоҳ ибн Омир ибн Курайз футуҳотлари билан Ислом мамлакатлари ҳудудига киради. Абу Абдурахмон ас-Суллами Нисопурда туғилган. Ёшлик ҳаёти ҳақида маълумотлар деярли йўқ. Суллами нисбатини она тараф қабиланинг номидан олган. Жуда эрта – саккиз ёшидаёқ замона шайхлари ҳақида ёза бошлайди. Кўпроқ ҳадислар ва тасаввуф илмларини ўрганади. Аллома Нисопурдан ташқари Ироқ, Рай, Ҳамадон, Марв, Ҳижоз ва бошқа шаҳарларда бўлиб, у ерлардаги шайхлар ҳақида ҳам кўп қимматли маълумотларни қозоғга туширган.

ТАНИГАН РОҲАТДА

Шайх ал-Фузайл ибн Ийод ибн Масъуд ибн Бишрин ат-Тамимий ал-Йабубий, Хуросоний, ас-Самарқандий, раҳматуллоҳи алайҳ, Марв шаҳрининг Фундин қишлоғидандир. Маккаи Мукаррамадаги Масжидул Ҳарам шайхларидан, солиҳ бандалар акобирларидан бўлиб, ҳадис сўйлашда ишончли инсон бўлганлар. Имом аш-Шофеъий жаноблари у ҳазратдан илм олганлар. Абивардда катта бўлганлар, Куфага кириб борганларида катта ёшда бўлганлар. Маккаи Мукаррамада яшаб, ўша ерда вафот этганлар. Айтган сўзларидан: «Одамларни таниган роҳатдадир».

Ҳижрий 105 (мил.724) йили туғилиб, 187 (м. 803) йилнинг муҳаррам ойида боқий оламга риҳлат қилганлар. Шайх Иброҳим ибн Шаммос: «Ал-Фузайл ибн Ийоднинг «Самарқандда туғилдим, Абивардда ўсдим, Самарқандда ўн минг ёнғоқ бир дирҳам бўлганини кўрдим», деганларини эшитдим», деб хабар беради.

* * *

«Кимки аҳли биродарига тилида муҳаббат ва самимият изҳор этиб, амалда адоватда бўлса, Аллоҳ уни лаънатлаб, қулогини қар, қалб кўзини кўр қилади».

* * *

«Одамларга сидқидиллик ва ҳалолликдан ортиқ зийнат берувчи нарса йўқдир».

* * *

«Зоҳидликнинг асли (яъни, пойдевори Аллоҳ таолонинг улардан ризолигидадир».

* * *

«Нафсининг ёмонлигини қайтарган сурурини йўқотмайди».

* * *

«Аллоҳ тақводор (муттақий) бандаларига доимо ризқ-наси-

ба инъом этгани учун уларнинг ризқлари туганмасдир».

* * *

«Сизда икки хислат борки, улар жаҳолатдандир, сабабсиз қулги ва сабабсиз бедорлик».

* * *

«Ҳақиқатга бўйин эг, танқидни тан ол, кимдан эшитганингдан қатъи назар, ҳақиқатни қабул эт».

* * *

«Уч хислат қалбни тошга айлантиради: кўп ейиш, кўп ухлаш ва кўп сўйлаш».

* * *

«Хайрли ишнинг беминнат қилиниши шайтон амридан ва ридан йироқ бўлганидир».

* * *

«Нияти йўқнинг иши юрмас, Аллоҳ ризолиги учун иш қилмаганга ажру савоб ёзилмас».

Маҳмудхўжа НУРИТДИНОВ
таржимаси

ХОСИЯТЛИ ТУШ ТАЪБИРИ

Бир куни тонгда подшоҳ нимадан бир безовта бўлиб уйғонди. Бу ҳолни кўрган вазир ажабланиб сўради:

— Маъзур тутинг, шоҳим, назаримда бир оз безовта кўри-на-сиз?

— Тунда ажиб бир туш кўрдим. Шу тушимнинг таъбирини била олмай, бошим қотмоқда.

— Иншааллоҳ, хайридир.

— Қани, тайёрлан. Бу жумбоқни ечиш учун шаҳар айланамиз. Лекин бу чиқишимизни ҳеч ким билмасин, — деб буюрди подшоҳ.

Подшоҳ ва вазир қиёфаларини ўзгартириб, саройдан чиқиб кетдилар. Шаҳар кўчаларидан бораётганларида йўл четида ётган бир жасад уларнинг эътиборини тортди. Шунда подшоҳ ўтиб кетаётган бир одамни тўхтатиб сўради:

— Бу кимнинг жасади?

— Эй тақсир, сўраманг. Бу ароқхўр ва фосиқ бир кишининг жасади. Қирқ йилдан бери кўшнимиз. Аслида, кўли гул ҳунарманд, фалон бозорда тақачилик қилади. Бироқ топган пулини ичкилик ва фоҳишабозликка сарфлайди. Ҳар куни уйига кўп-кўп шароб кўтариб ва турли хил аёлларни бошлаб келади. Бу ҳам майли, умрида бирор марта масжидга бормаган, — дея жавоб берди йўловчи.

Бу сўзларни эшитган вазир подшоҳни кетишга ундади. Лекин негадир подшоҳ кўнмади.

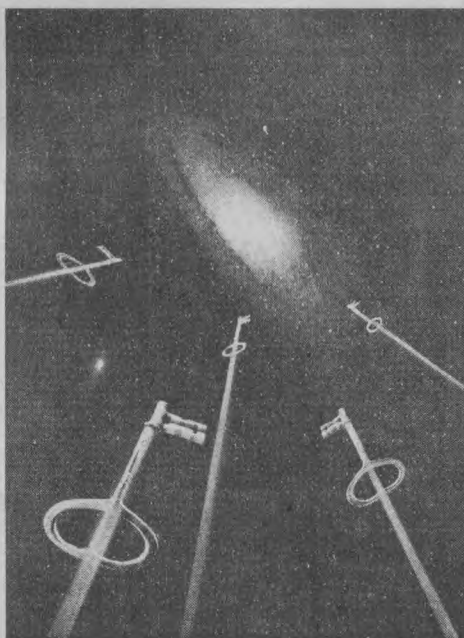
— Биз майитни бу ҳолатда ташлаб кета олмаймиз. Нима бўлганда ҳам у бизнинг фуқаро. Кафанлаб, дафн этиш керак, — деди у вазирга.

— Тўғрику-я, лекин саройдан киши юбориб, бу масъу-

лиятдан қутулсак ҳам бўларди.

— Бунинг иложи йўқ, чунки мен ҳали тушимнинг таъбирини еча олмадим, — дея эътироз билдирди подшоҳ.

Ноилож қолган вазир дафн учун керакли нарсаларни ҳозирлашга мажбур бўлди. Ҳамма нарса тайёр бўлгач, майитни юва бошладилар. Буни қаранг-

ки, майит ювилган сари гўзаллашиб, пешонасидан нур тарала бошлади ва юзида ажиб бир табассум пайдо бўлди. Таажжубланган вазир:

— Шоҳим, бир оз шошиб қолмадикми? Ахир бу кишининг қариндош-уруғлари, дўст-биродарлари бордир. Биринчи навбатда уларга хабар бериш керак эди, — деди. Подшоҳ:

— Тўғри айтасан. Сен шу ерда ўтириб тур, мен маҳаллани айланиб чиқаман, — дея тақачининг уйини сўроқлаб кетди. Ахтариб топгач, эшикни оҳиста тақиллатди. Кексароқ бир аёл эшикни очди. Подшоҳ унга бўлиб ўтган воқеани сўзлаб бер-

ди. Аёл ҳам худди шундай ўлим хабарини кутиб тургандек сабр билан тинглади ва оддий кийимдаги подшоҳга:

— Хизматингиздан рози бўлинг, ўғлим. Раҳматлик эрим бошқа бир олам эди. Кечгача тақачилик қилар; қийинчилик билан пул топар, лекин кўчада бирор кишининг кўлида ароқ-ичкилик кўрса, бор-йўғини бериб бўлса ҳам, ундан сотиб оларди. Кейин уйга олиб келиб, хожатхонага тўкиб ташлар эдилар.

— Нега? — деб сўради подшоҳ ҳайрон бўлиб.

— Уммати Муҳаммад, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ароқ ичмасин, гуноҳга ботмасин, дер эдилар.

— Во ажаб!

— Кўчадаги бузук аёлларни ҳам ҳақларини тўлаб, уйга бошлаб келар эдилар. Мен у аёлларга қилаётган ишлари нотўғри, оғир гуноҳ эканини тушунтириб, имкон борича бу йўлдан қайтаришга уринардим. Яна бир қизиқ одатлари бор эди. Доимо узоқ бир ердаги масжидга бориб, намоз ўқирдилар. Сабабини сўрасам, «Мен иқтидо қилаётган имом "Аллоҳу акбар" деб намозни бошлаганида, қаршисида Каъбатуллоҳни «кўради», деб жавоб берган эдилар. Кеча эримнинг бу одатларидан ранжиб, "Мана кўрасиз, шундай қилаверсангиз, кишилар нотўғри тушуниб, жанозангизни ҳам ўқишмайди", деган эдим.

Подшоҳ ҳаяжонланиб сўради:

— У киши нима деди?

— Аввалига роса кулдилар, кейин "Аллоҳ буюк зотдир", дедилар. Сўнгра нимагадир: "Ҳайронман, подшоҳга нима бор?.." дея ажабландилар, — жавоб берди аёл.

Фатҳиддин МАНСУР

тайёрлади

Абу Бакр Сиддиқнинг ўғитлари

«Мен ҳам сиз кабирман. Билмадим, балки Расулulloҳ, соллалоҳу алайҳи ва саллам, бажара олган хизматни менга ҳам таклиф қиларсиз. Ваҳоланки, Аллоҳ таоло Муҳаммадни, алайҳиссалом, бутун оламлардан афзал қилди ва уни бало-офатлардан асради. Мен эса тобеман. Ўз билганимча ҳаракат қилишга ҳаққим йўқ.

бор. Ўлимдан кўрқинг, оталардан, ўғиллардан, ака-укалардан ибрат олинг. Яшаётган кишиларга эмас, ўлгандан сўнг улар ортда қолдираётган гўзал нарсаларга ҳавас қилинг...»

Расулulloҳ ўргатган дуо

Абу Умомадан, розийаллоҳу анҳу:

«Холид ибн Валид Расулulloҳга, соллалоҳу алайҳи ва саллам, кечалари даҳшатли тушлар

сидан, қулларининг ёмонлигидан, шайтонларнинг бугзу адоватидан (ғиж-ғижлашидан) ва ёнимда бўлишларидан Аллоҳнинг калималари паноҳига қочаман».

Ойиша, розийаллоҳу анҳо, дейдиларки, орадан бир неча кеча ўтгач, Холид ибн Валид яна келиб:

— Ё Расулulloҳ! Ота-онам сизга фидо бўлсин. Сизни ҳақ пайғамбар этиб юборган Аллоҳга қасамки, сиз менга ўргатган

ГЎЗАЛ НАРСАЛАРГА ҲАВАС

Тўғри ҳаракат қилсам, менга эргашинг. Тўғри йўлдан чиқсам, мени тўғри йўлга солиб қўйинг. Расулulloҳ, соллалоҳу алайҳи ва саллам, вафот этаётганларида умматлари ичида ҳеч кимдан бир чўп зарраси қадар ҳам ҳақлари қолмаган эди. Менинг эса вақт-вақти билан пайдо бўладиган бир шайтоним бор. У келганида мендан узоқроқ турингки, ногаҳон сизни уриб қўймайин ёхуд соч-соқолингизни тортмайин.

Эй инсонлар! Сиз қай замон тугаши сизга номаълум бир умр ичида кун ва тунларингизни ўтказмоқдасиз. Агар қўлингиздан келса, бу ҳаётингизни солиҳ амаллар билан ўтказинг. Буни ҳам фақат Аллоҳ таолонинг ёрдами билан амалга ошира olasиз. Ажалингиз сиздан ишлаш фурсатини олиб қўймасдан туриб, имкониятларингизни ишга солиб, хайрли амалларга шошинг. Зеро, ажалларини унутган, амалларини бошқаларга ташлаган кимсалар ҳам бордир. Зинҳор улар каби бўлмаг. Тезроқ бўлинг, гафлатда қолманг. Чунки орқангиздан сизга етишмоқ учун тез келаётган ажалингиз

кўраётгани, бу ҳол уни намоздан чалғитаётганини куйиниб сўзлади. Шунда Аллоҳ расули унга:

— Эй Холид! Бир дуо борки, уни уч марта ўқиб тугатмасингданоқ Аллоҳ таоло сени бу ҳолдан қутқаради, — дедилар.

— Ота-онам сизга фидо бўлсин, ё Расулulloҳ! Ўша дуони менга ўргатинг, — деди Холид ибн Валид.

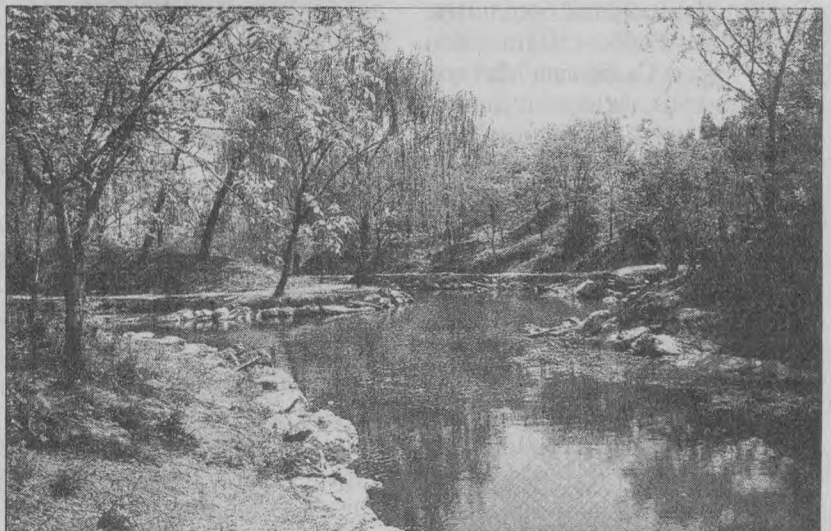
Расулulloҳ, соллалоҳу алайҳи ва саллам, куйидаги дуони ўқидилар:

"Аллоҳнинг азобидан, жазо-

дуони уч бора (уч кеча) ўқимасидан Аллоҳ таоло аввалги мушкул ҳолдан мени халос айлади. Бундан буён кечалари арслоннинг инига кирсам-да, парвойимга келмас, — деди».

Амр ибн Шуайб ҳам бобосидан ривоят қилиб, "Бирорталарингиз уйқуда кўрқсангиз, ушбу дуони ўқисин", деб айтганлар. Абдуллоҳ ибн Ос, розийаллоҳу анҳу, эса ҳар доим болаларга бу дуони ўргатар эдилар.

Абдуллоҳ МУРОД
тайёрлади

КОМИЛ ИМОН

Имом ал-Бухорийнинг «Ал-Жомеъ ас-Саҳиҳ» китобига жуда кўп шарҳлар ёзилган. Улар орасида Асқалоний, Бадриддин Айний шарҳлари айниқса мўътабардир. Қуйида Бадриддин Айний шарҳидан Тошкентнинг Қўштут маҳалласида яшаб ўтган мулла Садриддин Махдум таржима қилган бир парча-ни эътиборингизга ҳавола этамиз.

Айтади Садриддин Махдум ибн Жалолиддин Махдум Тошкандий маҳаллаи Қўштутким, менга ҳад йўқ эрди бу хизматга бел бойламак ва лекин дўсти бегаразларимизнинг тамаллуқларини поймол этишни муносиб кўрмадим. Ночор шул хизматни бажариш учун илтижои Ҳақ қилиб, китобатга қадам қўйдим. Бизни тўғри йўлга бошлагин. Таълимоти Роббни тилга олган ҳолда **Мулла Садриддин Махдум**.

Бу рисола ҳақиқатан таржимадир. "Саҳиҳ"и Бухорийга Бадриддин Айний шарҳи 1-жилд, 151-саҳифани ўзбек тилига таржима қилган ҳолда кўчирдим. Аллоҳнинг ёрдами ила.

Абу Ҳурайра, розийаллоҳу анҳу, Расулуллоҳдан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ривоят қилади. Расулуллоҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, дедилар: "Имон етмиш етти шўъба (қисм) бўлади. Ҳаё ҳам имон шўъбасидир". Имоннинг маъно-

си ишонмак, шаръий маъноси тил билан иқрор қилиш, дил билан тасдиқ этмакдир. Лекин имоннинг камоли ва тамомияти амал иладир. Бас, шул таърифга асос Расулуллоҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, қавллариким, имон шўъбалари етмиш еттита демишлар. Бу етмиш еттита шўъбалар уч қисмга бўлинади:

Биринчи қисми эътиқодиёт, яъни, дин ақидалари. Бу ақидалар ўттиз шўъбага тааллуқдир.

1. Аллоҳнинг зоти ва сифатларига, бирлигига ва унга ўхшаши йўқ деб ишонмак.

2. Ўз ишончида Аллоҳдан бошқа нарсалар кейин пайдо бўлган деб ишонмак ва эътиқод этмак.

3. Фаришталарга ишонмак.

4. Китобларига ишонмак.

5. Расулларига ишонмак.

6. Яхшилик ва ёмонликлар ҳаммаси Аллоҳ таолонинг тақдири ила деб ишонмак.

7. Қиёмат куни бўлмоғига, Мункар ва Накир саволи, азоби қабр, ўлгандан сўнг тирилиш, ҳисоб, тарози ва пулиси-ротга ишонмак.

8. Жаннат билан ваъдаланувга ва бу жаннатда абадий туришга ишонмак.

9. Дўзах билан қўрқитувга ва унинг азобига ишонмак ва бу азобнинг тугамаслигига ҳам ишонмак.

10. Аллоҳ таолога муҳаббат, бу муҳаббат эса, амруллоҳни бажариш билан бўлади.

11. Халқни дўст тутиш Аллоҳ учун бўлиб, душман тутиш ҳам, Аллоҳ учун бўлса. Саҳобаларга, муҳожир ва ансорийларга, авлоди Расулуллоҳга ҳам бу муҳаббат тааллуқдир.

12. Набийга, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, муҳаббатдир. Бу муҳаббат шулдирким, Расулуллоҳга, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, кўп-кўп саловотлар айтиб ва суннати Расулуллоҳни бажаришда кўп эътимодли бўлса.

13. Дин ва диёнат ишларида ихлосли бўлса, шу тариқадаким, риё ва нифоққа оид амалларни тарк этса.

14. Банда тавба ва надоматда бўлса.

15. Бандалигини кўзда тутиб, Аллоҳ таолонинг қаҳр-ғазабидан қўрқиб юрса.

16. Арҳамур-роҳимийнлигини кўзда тутиб, умид узмасдан, раҳматидан умидвор бўлмак.

17. Умидсизликни тарк этмак.

18. Амри Аллоҳни бажо келтирмак.

19. Ваъдага вафо қилмак.

20. Машаққатларга сабр.

21. Тавозуъ, хусусан, улуг ва ҳурматли зотларни ҳурматламак.

22. Раҳмдил ва шафқатли бўлмак, хусусан, ёшларга.

23. Ҳукми Худога рози бўлмак.

24. Таваккул этмак.

25. Тарки ажаб, яъни, яхши амаллари ила фахрланмаслик,

яъни, ўзини мақтамаслик, ўзини топ-тоза қилиб халқ олдида кўрсатмаслик.

26. Гина-адоватни тарк этмак.
27. Қаҳр-ғазабни тарк этмак.
28. Ҳасад, биров учун ғашликни тарк этмак.
29. Ёмон гумон, макрни тарк қилмак.

30. Дунёга муҳаббат қўймаслик, яъни, ўзини одамларга ортиқ кўрсатиш ила эҳсонсиз мол тўплашни тарк этиш.

Иккинчи қисми тил амалларига тааллуқлидирким, бунинг шўъбалари еттитадир.

1. "Ла илаҳа иллаллоҳ" калимасини тил лафзи билан айтмак.

2. Тиловати Қуръон.
3. Илм ўрганмак.
4. Ҳаё.
5. Дуо.
6. Зикруллоҳ ва истиғфор.
7. Дунё ва охиратга фойдаси бўлмаган сўзлардан четланмак.

Учинчи қисми бадан амалларига тааллуқли бўлиб, қирқ шўъбадир. Бу қирқ шўъба уч навъга бўлинади:

Биринчи навъи, айнан бажарилажак нарсалардир:

1. Поклик, таҳорати бадан, яъни, намоз учун таҳорат қилмак. Жанобатли кишининг гусл қилмоғи. Шунингдек, ҳайз ва нифосдан пок бўлувчиларнинг гусл қилмоғи, кийим поклиги, намоз ўқилатурган жойнинг поклиги.

2. Намоз ўқимак: фарз бўлсин, нафл бўлсин, қазо бўлсин.

3. Садақа, яъни, закот, садақани фитрга тааллуқли нарсалар. Масалан: сахийлик, овқатлантириш, меҳмонни ҳурматлаш.

4. Рўза: фарз бўлсин, нафл бўлсин.

5. Ҳаж ва умра.
6. Ўятикоф. Лайлатул қадрни кутмак.
7. Қарздорликдан узоқ бўлмак.
8. Аллоҳ учун қилган назрига вафо қилмак.

9. Имон ҳақида яхши ҳаракатда бўлмак.

10. Қайси бобда каффорат лозим бўлса, адо қилмак.

11. Сатри аврат, яъни, аврат жойларни беркитиш, хоҳ намоз ичида, хоҳ намоз ташқарисида.

12. Қурбонлик қилмак. Қурбонлик назр қилган бўлса, уни бажармак.

13. Жанозага дахли бор амалларни бажармак.

14. Қарздор бўлса, адо қилмак.

15. Адои садақа қилмак керакким, риёдин холи бўлган ҳолда.

16. Гувоҳликдаги таклифни қабул қилмак ва ҳақиқат томонини яширмаслик.

Иккинчи навъи тобеълар, яъни, кишининг ихтиёрида яшовчилар ҳақида. Бу олти шўъбадир.

1. Никоҳ ҳақида эҳтиётли бўлмак.

2. Хотин, бола-чақаларнинг ҳуқуқларини риоя қилмак. Ҳатто хизматкорларга ҳам мулоимлик қилмак.

3. Ота-оналарига яхшилик билан уларни қувонтирмак.

4. Болаларини тарбия қилмак.

5. Шафқатли ва раҳматли бўлмак.

6. Улуғларга итоат этмак.

Учинчи навъи ҳаммага дахлдор бўлган имон шўъбаларидир.

1. Буйруқ эгалари, яъни, мансабдорларнинг адолатда турмаклари.

2. Икки амри шаръийда кўпчилик томонида бўлмак.

3. Шаръий буйруқларга бўйсунмак.

4. Мардум ораларида тинчлик ўрнатмак.

5. Яхши амал қилувчиларга ёрдам бермак.

6. Амри маъруф қилмак ҳам номаъқул ишлардан қайтармак.

7. Мутасаддийларнинг ҳадди шаръийларни бажармаклари.

8. Муҳолифлар билан алоқа

(сулҳ) ўрнатилмаганида, ночор жанг қилмак.

9. Омонатни адо қилув, бунга беш вақт намозни адо қилув ҳам дохил бўлур.

10. Фарз адо қилув билан тайин этилган муддатга ҳам риоя қилув.

11. Қўшнини ҳурмат қилув.

12. Муомала ишларини яхшиламак, яъни, молни ҳалол нарсалардан тўпламак.

13. Нафақа-садақа ишларини ўз жойига сарф этмак билан ортиқча сарф ва исрофга йўл қўймаслик.

14. Саломга жавоб бермак.

15. Аксага (аксиришга) жавоб бермак.

16. Мардумга зарар етказмаслик.

17. Дунё ва охиратга фойдаси бўлмаган сўзлар ва амаллардан сақланмак.

18. Йўл юзасидаги халқ нафрат қиладиган нарсаларни йўл юзасидан узоқ қилмак.

Мана шу юқорида зикр қилиб тавсиф берилганлар имоннинг етмиш еттита шўъбаларидир. Яъни, шўъбалар имоннинг вожибларидандир. Бунинг мисоли бир дарахтдирким, биринчи, "Ла илаҳа иллаллоҳ" ул дарахтнинг тана ва илдизидир. Қолганлари шохларидир. Агар биринчисига оғир зарар етса, гўё илдиш шул зарар билан қурийдир. Тана ҳам қурийдир, албатта. Шохлари ҳам омон қолмас. Агарда шохларининг баъзисига зарар тегса, яъни, бажарилмай қолса, бажарилмай қолиши инкор тариқасида бўлса, бу инкор ҳам имон шўъбаларини илдизлари билан қуриитар. Агар бажарилмай қолиши суестлик билан бўлиб, қалбан, яъни, дил билан инкор тариқасида бўлмаса, аслга шижоат бўлмас, яъни, қуримас. Аммо зарари бўлур. Сақланмоқ керак.

ГЎЗАЛЛИК МЕХР-ОҚИБАТДА

Яқинда 30-йиллар қатағонида Қашқарга ўтиб кетган отагон билан суҳбатлашиб қолдим.

"Дадам Насриддинбой исмли бой одам бўлганлар. Иккита хотинлари бир уйда яшаган. Катта хотинларидан иккита қиз бўлиб, уларни турмушга чиқарган эканлар. Биз кичикларининг болаларимиз. Қатагон авж олган пайтда катта хотинлари:

— Сиз "кичигимиз" билан кетаверинг, улар бу ерда қолса, майда болалари билан қийналиб кетади, мен қизларимизни чиқариб, ҳар қалай тинчиганман, — деб бизни Қашқарга юборган экан...»

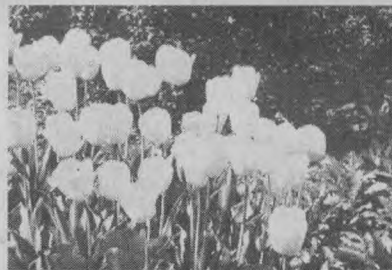
Мен шундай инсонларни ҳозирги кун аёллари билан қийёсламан. Улар мактабда, университетда ўқишмаган, ҳаттоки кўча кўрмаган, лекин инсоний фазилатлари юксак бўлган. Оилада меҳр-шафқатли, бағри кенг, кўнгли юмшоқ,

узоқни ўйлаб, "Эр рози — Худо рози" ҳикматига амал қилиб яшашган. Ҳар ҳолда момоларимиз хусусида менинг тасаввурим шундай.

Бугуннинг аёли бошқача, анча ўзгарган...

Шаҳар судида икки даъвогар аёлнинг бир-бирини дунёдаги энг ифлос сўзлар билан ҳақоратлашиб, уришишдан залдаги эркаклар қочиб кетганини кўрдим...

Бозорнинг қоқ ўртасида туппа-тузук икки аёлнинг бир-бирини эркакчасига сўкаётганини

кўриб, ёқамни ушлаб қолдим. Биз қай ҳолатга тушиб қолдик?!

Бундай худбин аёллар беҳуда жанжаллар билан ўзларининг ва эрларининг умрларига зомин, болаларининг тирик етим қолишларига сабабчи бўлишмоқда.

Аёлларимизда ношукрлик, худбинлик, беҳаёлик, бағри-тошлик, нарсаларининг моҳиятини ўйламаслик, қасоскорлик қаердан келиб чиқди?! Ғарб филмлариданми ёки исломий тарбиянинг сустлигиданми?! Мол-мулкка ўчликданми?

Сахийлик билан ризқ камайиб қолмайди, бахиллик билан кўпайиб кетмайди.

Мен ҳозирги хотин-қизларимиз Қуръон, ҳадис китобларини, ҳикматли асарларни кўпроқ ўқиб, ҳаётларига татбиқ этишларини истардим. Зеро, ҳаёт меҳр-оқибат, ўзгаларга яхшилик қилиш билан гўзалдир.

Тоҳирахон БУРҲОНИДДИНОВА,
Андижон

БИЗ КИММИЗ ЎЗИ?

Яхши сўз юракларни, кўнгилларни бир-бирига боғлайди. Баъзилар яхши сўзнинг ҳам, яхши фазилатли одамларнинг ҳам қадрига етмайдилар...

Яқинда наманганлик дугонам Фотима бизникида меҳмон бўлди. Анчадан бери дийдор кўришмаган эдик. Дастурхон атрофида суҳбатлашиб ўтирдик. Гапимиз мавзун одоб-ахлоққа тақалди. У бир воқеани сўйлади.

— Бекатда турсам, қизлар устимдан кулишди, — дея сўз бошлади Фотима, — Улардан бири: «Вой, қишлоқи экан», деб дугоналардан бирини мен томонга итариб ҳам юборди. Қиз менга келиб, урилди, ўзимни базўр тутиб қолдим. Уларнинг ўзаро суҳбатидаги сўзларни эшитиб уялиб кетдим. Мен қизлар ёнига бордим. Исмларини сўрадим: «Холида, Нилуфар, Мастура» деб жавоб беришди. Қаранг, қандай чиройли исмлар...»

Фотимани кўп йиллардан бери биламан. Оддий кийинди, бошида чиройли дўппи. Баъзи бировларга ўхшаб шаҳарга мослашиб, юзига турли хил рангларни суртган эмас. Қийёфасида табиийлик бор.

Кейинги пайтда бир нарса расм бўлди. Кўполроқ бўлса ҳам айтаман: аҳмоқ қилиш деган одат. Яқинда бир дугонамнинг тўйида қатнашган эдик. Тўйхона одамлар билан гавжум. Баъзилар елиб-югуриб хизмат қилишяпти, баъзилар эса даврани тўлдириб рақс тушишяпти. Шу пайт ёнимда ўтирган қиз давра-

дан ажралиб чиқиб, жойига ўтираётган дугонасига: — Ҳмм... Саи, (Саида демоқчи) нима бўлди? — деб сўради.

Бунга жавобан Саида:

— Э-э, ҳаммасини жинни қилиб келдим, — деди.

Шуми латофат, шуми назокат? Наҳотки, даврадаги йигитларнинг ўртасига тушиб олиб танбеҳталаб ҳолатда рақс тушиш йигитларни «жинни қилиш» бўлса? Ҳар қандай ҳолатда ҳам қиз бола ўз ўрнини билгани яхши-да!

Кейинги пайтларда матбуотда йигитларга очиқдан-очиқ севги изҳор қилган қизлар ҳақида ўқийдиган, радиодан эса «Фалон артистнинг адресини бермасангиз, ўзимга керосин сепаман-у, битта гурут чақшим кифоя», деб мактуб йўллаганлар ҳақида эшитадиган бўлиб қолдик. Баъзи бир дугоналар наздида бахт қасрдек қурилган уй, машина деб аталмиш тўртта гилдирак, зеб-зийнатлар. Наҳотки?..

Маънавий бадавлат бўлишни истамайдиганларга Расулulloҳнинг, соллаллаҳу алайҳи ва саллам, куйидаги ҳадисларини эслатгим келди: «Сизлар одамни молу дунёларингиз билан мамнун қила олмайсизлар, балки очиқ юз ва яхши хулқларингиз билан миннатдор қилишларингиз мумкин».

Одамда яхши кийинишга фаросат бўлса-ю, яхши хулқи бўлмаса қийин. Буни наҳот тушунмаймиз.

Муҳайё ШАРИФЖОН қизи

Муслмон оламида аёл қадимдан ҳаё, садоқат ва вафо рамзи сифатида эъзозланади. Ота-боболаримиз қиз боланинг ҳаё-одоби, ақли ва яхши хулқини юксак қадрлаганлар. Чунки қиз бола ҳар қанча чиройли бўлса ҳам, ҳар қанча ўзига оро бериб, кўрган кўзларни қувонтириб юрса ҳам, ҳаёни, атрофидагилардан истиҳола қилишни билмаса, кўпчиликнинг нафратига дучор бўлади. Қизларимизга бахт тилаган ҳолда айрим ўқувчиларнинг шу мавзудаги фикр-мулоҳазалари билан қизиқиб кўрдик.

ҲАЁ РАМЗИ

Волида ПИРНАФАС қизи (Ўқитувчи):

— Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, энг комил, энг гўзал ахлоқ эгаси бўлганлар. Алҳамдулиллаҳ, ҳозирги кунда Аллоҳ каломидан, Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳадисларидан беҳабар, билмайдиган одам кам. Атрофга назар ташласангиз, одамларнинг намозга шошаётганини, болакайлар дарсликдан ҳадис ўқиётганларини кўрасиз. Лекин, афсуски, беш қўл баробар эмас. Баъзи аёлларимиз йўл қўяётган хато-камчиликларни кўриб, ўйга толасиз. Гўзал ахлоқ бизга суннат бўлиб, унинг фазилатлари беҳисобдир. Гўзал ахлоқ гулдай кийимларни кийиб, ўзини минг кўйга солиб юриш эмас, балки Аллоҳ таоло ато этган шарм-ҳаё, ростгўйлик, инсофу ҳалолликка эга бўлишдир.

Орифжон ЮСУПОВ (Тошкент Давлат шарқшунослик институти талабаси):

— Инсон зоти борки, хато қилмай иложи йўқ, беайб Парвардигор. Лекин хатолар ҳам турлича. Улардан баъзиларининг оқибати жуда мудҳиш бўлади. Фарзанд тарбиясида йўл қўйил-

ган хатолар, ор-номус, ифбат борасидаги камчиликлар шулар жумласидан. Ҳавойи нафсга алданиб, хатарли жарлик ёқасига бориб қолаётган, бемаҳалда бегона йигит билан қўл ушлашиб кетаётган ёки дискотекаларнинг «гули»га айланиб қолаётган сингилларимизга эътиборсиз бўлмайлик. Чунки бу миллатимизнинг шаънига тегишли масаладир.

Муроджон ҒАФУРОВ (Жаҳон тиллари университети талабаси):

— Аллоҳ таоло Қуръони каримда инсонларни яхши хулқли бўлишга, омонатга хиёнат қилмасликка буюради. Омонат дейилганида кўпчилик бировнинг сақлашга топширган молу мулки ёки пулинигина тушунади. Бироқ бир оз ўйлаб кўрсак, ҳар бир аъзомиз — кўзимиз, қулоғимиз, тилимиз, оёғимиз Аллоҳ бизларга берган омонатлар эканини англаб етамиз. Уларни тўғри йўлда ишлатишимиз эса, омонатни яхши сақлаганимиз бўлади. Яъни, ҳаромга назар ташламасак, ғийбат қилмасак, ёмон йўлга юрмасак, бу бизнинг омонатдорлигимизни кўрсатади. Инсон ўзининг шарм-ҳаё, иффатини ҳам унга

берилган қимматбаҳо омонат сифатида ардоқлаши керак. Лекин тан олишимиз керакки, ҳозирги кунда омонатга хиёнат кўпаймоқда.

Жамила МУСАЕВА (қандолатчи):

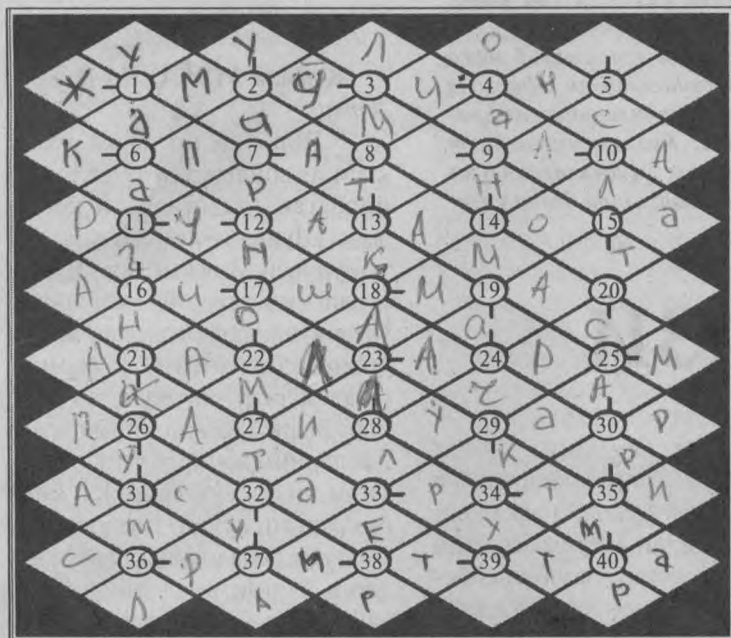
— Чиройли юз, гўзал қомат каби таърифларнинг аёлларга нисбатан ишлатилиши бежиз эмас. Шундай бўлса-да, гўзаллик тушунчаси нисбийдир. Чунки турли миллатлар бу тушунчани ўзларича кашф этганлар. Бироқ ҳозир қизларимиз ўзларини гўзал кўрсатиш учун, ажойиб нарсаларни ўйлаб топишяпти. Лабларини жигаррангга, сочларини қизил ёки сариққа, киприкларини кўкка, тирноқларини қора, яна аллақандай рангларга бўяган қизларни кўриб, ҳайратдан ёқа ушлайсиз, кийимларини-ку қўяверасиз. Оврўпага хос кийимлар бизнинг миллий кийиниш маданиятимизга кўпам тўғри келавермайди. Лекин миллий кийимни тор маънода тушунмаслик керак. Замонга мос, ўзбекча либослар қаерда-ю, баданга ёпишиб, ҳаво ўтказмайдиган либослар қаерда?!

Албатта, юртимиз қизлари зебо ва гўзалдирлар. Ана шундай гўзалликни асраш, қадрига етиш учун, қизларимизнинг содда, самимий юриш-туришлари ҳам, кийиниш одоблари ҳам қалбларни ром этса, ҳаётимиз янада файзли бўлар эди.

Маҳмуд МАҲКАМ
тайёрлади

БОШҚОТИРМА

Бошқотирма тўрт ҳарfli сўзлардан тузилган, соат мили йўналиши бўйича топилади.

1. Муборак кун.
2. Пайғамбар.
3. Қайғули маросим.
4. Садақа.
5. Имтиҳон тури.
6. Деҳқоннинг дала уйи.
7. Бошқокли дон.
8. Зихрли техника.
9. Қурилиш техникаси.
10. Шифобахш ширинлик.
11. Хамирли таом.
12. Кимёвий радиоактив модда.
13. От туёғига қоқилади.
14. Хат.
15. Пахта хомашёси.
16. Адоват.
17. Ёзма иш.
18. Ўрганиш машғулот.
19. Сура.
20. Соз.
21. Ҳашора.
22. Мева.
23. Оналар кўшиғи.
24. Манзарали дарахт.
25. Сайёра.
26. Ички аъзо.
27. Зараркунанда.
28. Айёр.
29. Кенг йўл.
30. Иш қуроли.
31. Қошлар безағи.
32. Ўз ишига моҳир.
33. Италия футбол жамоаси.
34. Миллат.
35. Мақом тури.
36. Мусаввир асари.
37. Саҳоба.
38. Узунлик ўлчови.
39. Сабзавот экини.
40. Баҳор ойларида бири.

Турсунали **ФАНИЕВ**
тузди

Ҳикматлар

Саҳар чоғларининг ҳиди

Агар гуноҳ қилиш тақдири бўлмаганида эди, одам боласи манман бўлиб ҳалокатга учраган бўларди.

Аллоҳ таоло наздида тоат-ибодатлардан манманлик қилгандан кўра, гуноҳ қилиб, сўнгра афсус надомат ва тавба қилиш маҳбуброқдир.

Итингизга овчиликни ўргатдингиз. У бир кўённи овлади. Кўённи ейишни жуда ҳам хоҳлаб турган бўлишига қарамай, қилган яхшиликларингиз ҳурма-тидан ва жазолашингиздан кўрқиб, ўзининг хоҳишини тарк

қилади-да, уни сизга келтириб беради.

Энди ўйлаб кўринг: Аллоҳ сизга қанчадан бери инсонликни ўргатиб келади-ю, сиз эса қабул қилмаяпсиз. Наҳотки ит-чалик ҳурматингиз бўлмаса!

Ғалаба шами тавозуь шамдонига оқиб тушади.

Нафс-ҳаво шароби ширин, лекин ичганларни тикилтириб кўяди.

Тузоқнинг бўғиши доим ёдда турса, ерга сепилган дондан воз кечиш осон бўлади.

Овозларини нодшоҳ эшитиб турганини билганлари учун посбонларга тунлари бедор бўлиш енгил кўчади.

Қалбда ёз бўлса, кўзда баҳор бўлади.

Қалбда ўт ёнса, кўзда сув қайнайди.

Саҳар чоғларининг ҳидини ҳидлаганингизда эди, бу маст қалбингиз ўзига келган бўлар эди.

Йўлни узоқ деб ўйлаган одамнинг юришга ғайрати кам бўлади.

Дунёни қанча севсангиз, у сизни шунча азоблайди. Қози Шурайх, розийаллоҳу анҳу, айтди: «Қасамки, банда Аллоҳ учун бирор нарсани тарк қилса, албатта, унинг ўрнини бо-садиган нарсани топади».